

Redaktor a vydavatel Antonín Fröhlich, Dolní Újezd u Lipníka n. B.
Tiskem knihtiskárny Jar. Strojil v Přerově.

»Záhorská kronika« vychází čtvrtletně v Dolním Újezdě u Lipníka nad Bečvou. Předplácí se do 1. ledna 1937 10 Kč, od 1. ledna 1937 12 Kč. Placení se děje složnými lístky šekového úřadu č. 100.630 Brno.

Užívání novinových poštovních známek povoleno výnosem ředitelství pošt a telegrafů v Brně č. 69.140-VI. ze dne 18. srpna 1925.

Podací poštovní úřad: Dolní Újezd u Lipníka n. B.

Adresa redakce a administrace: »Záhorská kronika« v Dolním Újezdě u Lipníka n. B.

Obsah 2. čís.: Fr. Jansa: Vzpomínky. (Pokrač.) — Ing. R. Vymětal: Záhoří koncem XIX. století. (Pokrač.) — Florián Zapletal: Hrad Potštát z druhé poloviny XIV. věku. — Boh. Indra: Kdo vystavěl renesanční zvonici v Lipníku n. B.? — Antonín Fröhlich: Ukázka zápisu z urbáře panství helfenštejnského z r. 1544. — Dr. J. H. Červinka: Pusté vsi na bývalém panství tršickém. — Čeněk Kramolís: Stavba obydlí na Valašsku. — J. Skutil: Gallašova »Slawa starého Rjma«. — Pověsti o hradě Helštýně. 4. Beneš a Prokop, bratři blíženci. — J. Pilnáček: Z historie pánů Podstatských z Prusínovic. *Drobné zprávy:* Ředitel Rudolf Kout. Vzpomínka k šedesátce. (Ant. Dvořák.) — H. A. Gallaš o pohanském bůžku Hostýnovi. (j Sk.) — Dr. Drah. Stránská, Příručka lidopisného pracovníka. (j Sk.) — Anna Čaputka z Hranic. (Fl. Zapletal.) — Náš krajan rektorem ve Vilně. — Přidávení městské pečeti. (Boh. Indra.) — Chvatíkova školní akce v Bystřici p. H. (Dr. M. Záleský.) — Dědině Osek uděluje obecní pečeť.

Z redakce a administrace.

Odbírejte a svým přátelům a známým, bydlícím i mimo náš kraj, doporučujte k četbě vlastivědný sborník »Záhorská kronika«. Roční předplatné pouze 10 Kč.

Neopomeňte vyrovnati nedoplatky!

Oprava a doplněk: V 1. č. Z. k. v článku »Záhoří koncem XIX. stol.« str. 23., 5. ř. zdola má býti správně JUDr. Františka Brzobohatého a v 6. ř. zdola místo »paní Witkové« »paní Ludvice Würthové«. — Dle křestního listu vydaného farním úřadem v Luhačovicích, narodil se JUDr. Frant. Brzobohatý 12. prosince 1838. Oprav 1. řádek, str. 18.!

Vydavatelstvo Záhorské kroniky má na skladě tyto vázané ročníky: XII., XIII., XIV., XV., XVI., XVII. a XVIII. po 12 Kč; knížku A. Fröhlich, M. Fröhlichová: **Město Lipník a hrad Helštýn za 7 Kč**; A. Fröhlich, M. Fröhlichová a B. Indra: **Hranice a lázně Teplice n. B. Průvodce.** — Cena Kč 5·50 poštou.

ZÁHORSKÁ KRONIKA

Vlastivědný sborník Záhoří a Pobečví.

Vychází čtvrtletně v Dolním Újezdě u Lipníka nad Bečvou.

Ročník XIX.

Prosinec 1936.

Číslo 2.

Fr. Jansa:

Vzpomínky. (Pokračování.)

Rád bych se rozepsal o stavbě nové budovy školní, poněvadž jednání a rozhodování mělo přímo dramatické momenty ve výboru Školského spolku. Musím však zůstat při uložené stručnosti.

Dr. Fr. Brzobohatý.

Výbor byl toho názoru a přesvědčení, že starý dům o 6ti světnicích a třech komůrkách, bez chodeb a s úzkými točitými schody pro dva, dostačí pro nižší reálku — a tu pouze původně zamýšleli —

o vyšší se jim ani nesnilo. To bylo přetěžké jim vyvracet a skoro nemožné je přesvědčiti o realce vyšší. Než musel jsem však se odhodlati k tomu útoku a to již ve druhém roce.

Jednání bylo pohnuté, místy prudké, stál jsem sám proti všem. Najednou to nešlo, muselo se to ve hlavách rozležet. Námitky byly stále stejné ... »ale kde na to vzít« ... »dejte nám peníze« ... atd. Po četných schůzích a nekonečném jednání provedl jsem hlavní útok. V dlouhé, rozčilující řeči jsem odůvodňoval a přesvědčoval, a na konec jsem oznámil, že bych resignoval, kdyby se ke stavbě nepřikročilo hned. Ukončil jsem a nastalo hrobové ticho a jeden hleděl na druhého. Tu náhle přerušil ten trapný okamžik ředitel okresní záložny Jindř. Machanec slovy: »Bude se stavět!« — A kdo dá peníze! — »Záložna!« bylo odpověděno.

Jako když balvan s duše spadne. To bylo osvobození a rozhodnutí. Ale stavět se bude napřed pro nižší a pak se doplní v druhém období budova pro vyšší. Na dvakrát, aby to tak nebolelo. Ale bolelo to více než najednou.

I o stavbě druhého období rozhodl Machanec. Budíž mu za to vděčná paměť.

Tak bylo financování stavby a další vydržování ústavu zabezpečeno Okresní záložnou, jejíž předsedou byl Dr. Fr. Brzobohatý. Tímto rozhodnutím o stavbě nové budovy byla vlastně i rozhodnuta další existence reálky. A to bylo také zásadní podmínkou při jednání o smlouvě o převzetí ústavu do zemské správy roku 1898, takže IV. tř. počínaje škol. roku 1898-9 byla již reálka pozemštěna. Tím ovšem nebyl Školský spolek zbaven dalších povinností a břemen. Země platila jen služné učitelstvu, vše ostatní pak, t. j. celé vnitřní vydržování a zařízení a kromě toho ještě roční paušální dávku 3.800 zl. do zemského fondu.

Sbírky, dary a pod. úplně ustaly. Myslílo se, že o ústav (zemský) netřeba se starati.

Když byl arcibiskup Kohn na visítaci v Lipníku, navštívil také reálku. Byl uvítán žákovským zpěvem smíšeného sboru »Ecce sacerdos magnus«, který zněl ze druhého poschodí do vestibulu. Doprovodil jsem jej nahoru. Stoupaje po schodech, chválil krásnou budovu: »Kdo to stavěl?« Školský spolek, odpovídám. »Co to stálo?« — 160.000 K a ty jsme dlužní. — »A kdo to zaplatí?« — Někdo to zaplatí. — Ale my ne. — — — Ta ne zrovna uhlazená odpověď měla jistý úmyslně účelný hrot proti němu. Ale minul se cílem.

A vzpomínám dále s hlubokou úctou k památce prostého občana, ne hodnostáře, ale prostého muže z lidu, největšího mecenáše reálky Augustina Lozerta (nar. 1841, zemř. 1903). Byl tichý a skromný až k sebezapření, vychodil německou obecnou školu a dvoutřídní piaristickou reálku a vyučil se řemeslu svého otce — barvířství, ale zachoval své čisté srdce národu, zemřel svoboděn a odkázal veškeré své jmění 169.200 korun dobročinným a humaním účelům. Reálce odkázal 60.000 zlatých a na stipendia pro její chudé žáky 10.000 zlatých na roční podělování z úroků. Před svým odjezdem na návštěvu Ruska sepsal o tom poslední vůli ze dne 2./7. 1896.

Budíž nehynoucí, vděčná paměť jeho památce a šlechetnému činu. Posmrtnou vzpomínku napsal jsem do IX. výroční zprávy za školní rok 1903-4.

Zatím poznenáhly vývoj poměrů šel nepozorovatelně kupředu. Život jako by omládl z navyklé ztrnulosti, křísilo se národní vědomí, žáci v rodinách přinášeli nové myšlenky a názory ze školy.

Zařizována pokračovací průmyslová škola pro učně, spojená s reálkou, kterou jsem 7 let spravoval, založen podpůrný spolek pro chudé žáky, odbor Národní Jednoty s předsedou profesorem P. Duškem, Občanská beseda se probudila, ochotnický divadelní spolek byl čilý; založeny noviny, týdeník »Lípa«, později »Hlasy z Pobečví«, atd. Strídaly se koncerty, přednášky, divadla, vycházky a schůze, Sokol cvičil v realce, pořádal veřejná cvičení a závody i zájezdy, slety jiných jednot, také z Prahy se starostou Dr. Scheinerem a náčelníkem Vaníčkem. Získávání i významní hosté ke schůzím, přednáškám a koncertům: Poslanec Hořica, Dr. Šromota, Dr. Žáček, Dr. Hodáč, cestovatelé Dr. Holub, Vráz, virtuos Ondříček, České kvarteto a jiní. Národní Jednota se svým ženským odborem útočila na venkově, živými schůzemi a přednáškami, při kterých propagovala heslo: »Svůj k svému«. To byl však těžký nápor proti staré zvyklosti a setrvačnosti lidu. Úspěchy neodpovídaly práci a úsilí. To proto, že jsme měli protivníka obratnějšího, úlisného (i rosolky dávali panimámám) a v cenách povolnějšího. Měli jsme o trzích i dozorcí stráž a bylo velmi těžko udržet kázeň. Ostatně tak bylo a jest bohužel dosud také jinde.

Ale jakými radostnými svátky ve městě a okolí byly koncerty a výlety. Na realce se od založení pěstoval zpěv a hudba. Získal jsem prosbami, na darech i z výtěžku různého podnikání něco peněz a koupil hudební nástroje (basy, čela, violy, korny, klarinety, flétny — ba i tympány). Chlapci se učili a hráli i malé hudební kroužky si zakládali. Podporoval jsem to, opatřoval notový materiál a měl jsem z toho radost. Tak pomalu vznikl malý orchestr žákovský zásluhou učitelů hudby na realce (Hlobil, Osecký, Parma) a přirozeně to vedlo k veřejným produkcím, aby se chlapci pochlubili, čemu se naučili. A početný pěvecký sbor s tímto malým orchestrem dodával si čím dále tím větší odvahy k výběru hudebních děl větších a cenných, rozumí se, že převážně českých. Mimo velké sbory s klavírem dávaly se s orchestrem Drahlovského »Žalm«, Smetanovy výtahy z oper, Blodkova opera »V studni« (koncertně), Haydnových »Sedm slov...« (dáváno také v kostele).

Každou neděli v kostele zpívány jedna až dvě vložky nebo celé mše, což vábilo k velké návštěvě »studentské«.

Na Květnou neděli bývaly vždycky Křížkovského pašije. Krista zpíval Dr. Brzobohatý nebo prof. Franta, evangelistu já, sbory žáci. Dr. Brzobohatý, učitelský synek, výborný zpěvák z listu každou neděli zpíval o hrubé na kruchtě při mších bas. Později ale náhle přestal a pravil mi humorně: »Vidíte, přes 40 let jsem každou neděli na kruchtě ke ctí a slávě boží vytruboval, ale od té doby, co p. farář odepřel jíti k obecním volbám v I. sboru, jsem přestal.«

Jako koncerty, zpěv (i při různých slavnostech, pohřbech a j.), tak působily živý rozruch i výlety do okolí a »Majales« na Helštýn. Malebný průvod s hudbou ubíral se městem, chlupci v krojích a na koních, děvčata-privatistky v krojích jako kytičky a žáci s prapory, ozdobeni lípovými snítkami a květy a za nimi občanstvo. Všecko s radostí a jásotu vzkrášení lidu. Na Helštýně pak zpěv, tělocvik, šerm, závody, hudba, atrakce atd. A bylo radostí bez konce. Jednou se pokazila. Spadl prohnílý, dřevěný most do hradebního příkopu, přeťžený chodci. Poranily se asi 3 osoby, dosti vážně. Také někteří žáci spadli, ale bez úrazu. Pouze jeden se přihlásil, že ho »ščípe« v hlavě. Ale za chvíli jsem ho viděl za křovím, jak žmoulí cigaretu. Byl-li odchod z města jásavý, byl v podvečer příchod s lampiony bouřlivý, jako by zástupy chtěly dobýt Jericha. A naši přítelíčkové hleděli závistivě a stydlivě okny.

Takové chvíle se nezapomínaly a působily hlubokým, trvalým dojmem. To nebylo »fangličkářství«, ale radostný projev pospolitosti, síly a uvědomění. A toho bylo třeba. Případalo mi to při každém takovém projevu jako očista ze rmutu všednosti, jako by se všichni ruku v ruce spojili v lásce a bratrství.

Takové vycházky do okolních obcí, české přednášky profesorů, schůze Národní Jednoty, jejího ženského odboru a spolku Paní a dívek a Ženského odboru Sokola, byly velmi blahodárnou a účinnou podporou činnosti kulturní a národního obrození.

V Lipníku nebylo stran a politických vášní; sociální demokraté měli srdce vlastenecké a projevovali účast při hnutí národním. Lid byl dobrý, ušlechtilého kořene a bylo třeba jen přiblížit se k jeho duši a porozumět jí. Za svůj stav a poměry nemohl, poněvadž byl ujařmen silnější mocí, jíž zdolat dosud nemohl. Vzpomínám rád, jak jsem se na procházkách s nimi zastavoval a pohovořil. Často jsem potkával na cestě k Loučce stařenku, která mne vždycky pozdravovala: »Ale prosímich dobrý deň, a kde idú.«

Nový život probouzel se také v Občanské besedě »Lípě«. A zase přednáškami, divadlem, hudbou, zpěvem, rozhovory o místních potřebách a starostech, častých, zábavných večírcích s čajem a zákusky, které dávaly ochotně a obětavě naše ženy a dívky, obsluhující hosty. Z tak nastrádaných výtěžků opatřen nový nábytek, obrazy, klavír, kulečník a malé jeviště (Vejhoda).

Ve válce upadla; po převratu, po více než 35letém záslužném životě se zrušila. Nepamatuji se již, jak dlouho jsem tam starostoval. Snad asi 8 let. Inventář po zrušení dědil Sokol. Myslím, že by se byla zase vzkrísila a jest jen litovati, že se s její smrtí tak spěchalo. Snad se časem uzná, aby byla znovu zrozena jako středisko občanstva všech stavů a politického vyznání.

Bylo mně známo, že škarohlídi krčili nos nad pěstováním hudby na reálce, nerušili-li to žáky v práci školní. Zbytečná starost, dokázaly to výsledky. Hudba měla znamenitý vliv výchovný a dnešek po ní volá, aby se vyrovnalo nyní přeháněné sportování.

První maturitý roku 1902 a další vyslaly do světa zdatný dorost, jak to zprávy z brněnské a pražské techniky potvrzovaly. Vždyť škole šlo o vyšší úroveň žactva.

Pokračování.

Ing. Raymund Vymětal:

Záhoří koncem XIX. století.

IV.

Vyučovací metodu Rezníkovu jsme my, malí chlupci, nemohli posuzovat ani tehdy a nemůžeme ji posuzovat ani dnes. Byla názorná, empirická, přátelská a praktická. Že napsal již r. 1894 a vydal v Plzni a Novém Bydžově vytiskl »Úvod do fotografie« a připsal příteli Jaroslavu Kleisslovi v Plzni v přátelské oddanosti (XIII kapitola, 10 obrazů, 36 stran), dověděli jsme se později, když jsem tuto knížku přinesl do třídy. Při hluboké erudici v několika disciplínách a praktické jich aplikaci a při literárně-vědecké činnosti, již měl za sebou před nástupem na lipenskou matiční reálku, byl Rezník neuvěřitelně skromný: s podobnou skromností jsem se zřídka kdy v životě setkal. To platilo ovšem jen jako o člověku, jehož přisně odlišoval od přírodovědce. Jak se mi zdálo, neuznával jako přírodovědec tak snadno vyššího soudce než svou práci. Chvála, kritika i nepřijeň nechávaly ho úplně chladným, byl si vědom, že z něj mluví hlas, za kterým musí jít — vedle této hrdé sebedůvěry, jež ho nikdy neopouštěla, vytušil jsem v něm velmi často dítě. Neukazoval se nám jenom z vysokého piedestalu vědy, ale neustále se pohyboval v matematice, kreslení i krasopisu mezi lavicemi — jeho příslovečná ochota a usměvavá něha znova a znova se přátelsky skláněla nad našimi bezradnými hlavami. Jak byl břítký ve vyprávění, často nám poradil jiskřivým vtípem a tak dvojnásob nás nutil k přemýšlení. Tím se stal ve třídě nanejvýš oblíbeným a ku konci školního roku nás rád povznášel a škádlil tím, že zvědavci napověděl známku o stupeň nižší a když nám rozdal vysvědčení a známky tam byly o stupeň vyšší, nastal ve třídě šumný ruch a štěbetání a všichni jsme běželi ke katedře a chtěli mu líbat ruce. Byl ve třídě oblíben jako roztomilé dítě a čím déle jsem ho poznával, zdálo se mi, že jeho zasněné oko je mnohem blíže hvězdám než lidem v tomto opuštěném a slzavém údolí. Byla to náture sladká, vpravdě serafinská a o sobě mluvil, zvláště na peripatických vycházkách, s takovou dětskou prostotou a velikostí, že nás studenty začal považovat za sobě rovné. A když sklonil svou moudrou hlavu a víčka nad mikroskop a pilně studoval preparát, ztichl jsem a zdálo se mi, že slyším pausy jeho dechu jako v sonatě Beethovově.

Do přírody vodíval nás často, ve výročních zprávách není těch vycházek uvedena ani polovička. Jak neúnavně a humorně uměl vyprávět ze svého bohatého života, diskretně, jemně a bez nadsázek, prostě, přátelsky a nevtíravě! Bylo nás okolo něho neustále krdel a všichni jsme se k němu tlačili, aby nám neuniklo ani slovíčko.

Ve svém zápisníčku mám poznamenanu každou vycházku, ovšem i každou návštěvu ředitele, kdo byl při tom vyvolán a zdali jsme uměli. Ředitel se zjevoval jako Deus ex machina a naháněl nám více strachu než úcty, do přírodopisu se sice nepletl, ale trvala-li inspekce dlouho, měli jsme ji všichni za rušení Rezníkovy autonomie a když

se po nevážných komediantských produkcích za ředitelem zavřely dveře, oddechla si třída hlubokým: »ach«. Sedával jsem blízko dveří a otevíral i zavíral je při odchodu ředitelově. Časté tyto inspekce jsem karikoval tím, že když třída už klidně zase seděla, já samotný zůstával stát a usadil jsem se jen na vyzvání prof. Řezníka. Tu pak kolegové křičeli: »Raymund myslí, že se pan ředitel ještě vrátí.« Stačilo, aby se Řezník jen malounko usmál a celá třída propukla v homérický smích. A skutečně, často přišel ředitel na inspekci hned do příští hodiny. Obhroublých vtípů neužíval Řezník vůči žákům ani v kvintě, kdy jsme dospívali, nikdy netloukl studentů, ani necvrnkal přes uši, ani netrestal hladověním. Byl k nám vždy milý, usměvavý, nikomu nedovedl ublížit ani slovem, ani pohledem a již tím se velmi ostře a výrazně odlišoval od svého okolí. Po celou dobu nebylo u něj v naší třídě nejen jediného výstupu nebo odmítavého odsouzení, ba ani sesměšňování.

Řezník byl v čilé vědecké a sběratelské korespondenci se St. Vrázem, s MUDrem Emilem Holubem a j. Pro svůj rodící se kabinet dovedl leckde zařukatí, v tom byl velmi vynalézavý a neúnavný. Koncem února 1898 poslal cestovatel MUDr. E. Holub prof. Řezníkovi z Vídně nerosty, sojky a něco v lihu se skleněnými zátkami, které Řezník tak dovedně otvíral, jako nikdo jiný. Snad to vše bude dodnes ještě v přírodopisném kabinetě. Holubův dopis je psán vídeňskou češtinou a zněl takto:

Vídeň dne 26./II. 1898.

»Velectěný pane profesore!

Příloženě odesílám seznam Vašnostinému ústavu věnovaných a s dnešním nákladním vlakem severní dráhy zaslaných předmětů. Odůvodnil jsem již v dopisech předešlých skrovnost mého věnování. Doufám, že vše v nejlepším pořádku dojde a prosím bych, by jste ráčil již napřed pána přednostu stanice požádati, by rozkazu dal s bednicemi co nejlépe zacházeti při skladání z waggonu (hlavně by se šikmo nedrželi a nepřevraceli) a totež by jste kočímu poručil, který pro bednice pojedje, snad máte známého vlasteneckého příznívce, který by tak láskav byl a koně k jizdě na drahu propůjčil, celé quantum plní 3 bednice. Obvazky papírove na valcích ráčte odstraniti, měly za účel pouze prachu přístup zabrániti a skleněné zátky na láhvích udržeti.

S výrazem své upřímné úcty a k pánu řediteli a k pánům collegům

Vašnosti nejoddanější
Dr. Emil Holub.«

Tato zásilka Dra Holuba ústavu byla však příčinou prudkého rozladění mezi ředitelem a Řezníkem, když Řezník posílal školníka (asi bez předchozího svolení), aby sehnal povoz. Kutil jsem cosi v profesorově kabinetě, sedě za šteláží na zemi a za scény, za níž byl profesor Řezník pevný a houževnatý, jsem se dal do tichého pláče. Tehdy pracoval Řezník dlouho do noci, ani k večeri ke Zlatému křížku nešel,

ale poslal mne k nebožtíku hotelierovi Ludvíku Svobodovi, abych ho omluvil. Jen rukou si přešel po prořídých vlasech na temeni a tím byla pro něho věc vyřízena.

V.

Profesor Řezník byl vysoký postavou a robustní, urostlý muž jako hostýnská jedle, hnědých očí a milého, snivého zjevu, brunet a v bodré tváři osmahlý, skoro po habešansku. Když přišel r. 1895 do Lipníka, bylo mu 26 let. Chodil zpřímá a lehce, byl svižný, pohyblivý a mrštný, po Záhoří jezdil na kole za slunka i nepohody, byl zdravý a otužilý, v zimě lyžařil. Rád se přátelil, povaha harmonická, slunná, ku všem ochotná. Jeho nehledaný humor a břitký vtíp byl pověstný. Plnou tvář vroubily krátké kotlety a pod nosem měl vous s nepatrnou muškou. Nikdy nechodil oblečen nápadně nebo ješitně — zvlášť obloukem škrobenou náprsenku nebo hluboce vystřiženou vestu, jaká byla tehdy modou u narcisů a hejsků, jsem na něm ve škole nikdy neviděl. Zato rád nosil motýlky jasných a živých barev a v motýlku vetknutou jehlici s bílou perlou, jednoduchý a stojatý límeček, vpředu otevřený. K vycházkám za město obouval šněrovací boty, narcisové nosili tehdy podle vzoru rakouských oficírů jen boty vojenské, perka. Do záhorského bláta a slínu bral boty s holinkama a do nich šedé kalhoty, aby správně vystihl ráz blátivého Záhoří. A když sebou švihl v krátkém, šedivém kabátci na kolo, byly to, jak říkával, dokonalé mimikry: to jezdil do přírody za vědou, za povinnostmi, za sbírkami, někdy také se snoubenkou, která rovněž jezdila na kole, což bylo tehdy u žen v Lipníku kuriosum. Suplentský život, prostíneký a skromný, takřka asisovský jednoduchý, někdy odhmotněný, ale mohutný a bohatý vnitřně, vyrovnaný a svérázný.

Pozoruhodný to muž. Tmavohnědé zasněné oči svítily zvláštním leskem, jeho přímý, mužně odvážný pohled do očí fascinoval každého, kdo s ním přišel do styku. Podání a mluva prostá, bez bombastu a abstrakce. Neužíval lesklých frází, aby po balkánsku zakrýval své úmysly. K nevšední tělesné síle družila se nezkratná pracovní energie a zájem pro vše dobré a krásné při pevné povaze. Když byl zabrán do mikroskopu, zapomněl i na jídlo. Solidní stavba jeho vzdělání, dobrota srdce a vybrané způsoby činily z něj vzácného člověka: muž jiného světa a odlišného ražení.

Stížnosti ve škole řešil prof. Řezník svou zvláštní sugestivní metodou, nikdy však nepřihlízel netečně k osudu chlapce a nečekal, byl-li žák v tísní, až jak se osud jeho vyvine sám sebou: zasahoval ihned a zastával se nás energicky, pravý otec svěřené mu mládeže, pravý profesor třídní. Nebyl malicherný, ale kavalír duchem. Levou ruku v kapse u kalhot, vyslechl stížnosti vážně a klidně, chvílku pomlčel, jako by zkoumal tep svého předobrého srdce. Pak se nepatrně usmál, jako by naznačoval: hoši, není to nic velkého, život je tak krátký a věc malicherná nestojí za řeč a věc ukončil stručnou exhortou, jednou větou. Při dolce far niente jsem profesora Řezníka nezastihl nikdy. Byl neobyčejně pracovitý a houževnatý, pravý nezmar.

Řezníková paměť byla fenomenální. Kdysi se na reálce zastavil se svým čarodějnickým uměním kouzelník rodem Rus, jménem Kolokol. Roztloukal v kadlubu kapesní hodinky, pouštěl holuby, přitahoval a libovolně odpuzoval ze vzduchu zlatou kouli a práskal na tabuli kartama. Nakonec přistoupil k tabuli profesor Řezník a napsal Ludolfovo číslo π — je nekonečné, cifer bylo asi 30, takto: 3.141592653589... Kolokol je smazal a znovu je napsal bezvadně. Nyní však rozvedl Řezník toto číslo do tří řad pod sebou (asi 300 čísel) a milý Rus se zastavil a propadl. Celá škola i s ředitelem a školníkem užasla a od té doby jsme neřikali panu profesorovi Řezníkovi jinak, než kouzelník. Uměl však také zpaměti logaritmovat a odmocňovat, řešil rebusy i věčný kalendář, podával návody k jasnozření a své snoubence rád ukazoval magické čtverce a hrál mistrně domino i dámu.

VI.

Z jara 1899 nastoupil na soběchlebskou faru, do mého rodiště, kaplan z lipenského zámku, Franta Kadlec (1857—10./3. 1928) a na sobotu odpoledne, 24./6. 1899, pozval k sobě některé profesory zemské reálky. Profesor Řezník s mým třídním, profesorem Zdeňkem Frantou, se shodli (oba mne měli rádi), abych je týnským lesem zavedl do Soběchleb — silnicí je cesta velmi úmorná, dlouhá téměř 10 km. Počkal jsem si na ně za Týnem v lese na Záhorce, šli jako apoštolové, ale bylo jich pouze osm: ředitel, prof. Řezník, tichý a vyrovnaný V. Voborník, elegantní Franta, František Hradilík, pomeňší Váňa, suchý a vysoký Klír a Dušek. Vedl jsem je hustou hrabinou, pak staletými, vysokými buky.

Profesor Řezník měl před svatbou, tiše si prozpěvoval a živě se zajímal o les a potoky, šel v korunách dubů i smrků a habrů i šviťování ptactva. Šli jsme spolu napřed, protože jsem chtěl výpravu překvapit pohledem na Hostýn. Slunce nám stálo nad hlavami, z malebné aleje odbíhal jsem do lesa a ukazoval Řezníkovi prameny potoků a pelechů zajíců i srnek — v té době běhal po našem lese ještě i jezevec. Vrány se daly do ječivého křiku — to lišák proběhl nenápadně mýtinou a z Kaňové se nám otevřelo jedinečné panorama hostýnských a radhošských Beskyd — Řezník byl tak okouzlen, že chvílemi nemohl ani dechu popadnout a neubráníl se pohnutí. U mariánského obrázku jsem připomínal, kudy tady brousili vrahové záhorských služek: Hugo Šenk a Franta Šlosárek — moji rodiče je znali, jeden z nich byl popraven teprve roku 1884 a za mého dětství se o nich ještě vyprávělo na přástkách a zpívalo na jarmacích.

Poslední výběžky Malých Karpat hrdě zářily v odpoledním letním slunci, na obzoru před námi se leskla zlatá hostýnská kopule a rozhledna, postavená pro tehdejšího císaře (když tam byl »na manébrách« 1898), zvědavě vykukovala z arcibiskupských smrčín.

»To je celé Záhoří«, povídám, »od Krásna až po Holešova a Dřevohostice« — Hradilík se na to díval jedním okem a dvojími sklíčky, Voborník mlčel (mluviti stříbro, mlčeti zlato), s katechetou »hantýrovali« rukama. Řezník se šikovně přitočil, nasadil

cestovní fotografický aparát, který měl sebou, cvrnk — a pěkná krajina byla na desce. Já si zatím sedl na střelnici a pěti konturami jsem načrtnul Javorník, Obřany a Hostýn, Řezník to podal řediteli a Jansa povídá: »Ale je to hezké, kdepak jste se, hošku, naučil tak pěkně skicovat?« — Prof. Hradilík mi obrázek skonfiskoval a vystavil ho nazítří v reálce na chodbě za rámem. Když jsem vyvedl karavanu na soběchlebské Kopaniny, tloukl nás do hlav rozdováděný hmyz, tesařící, vosy, čmeláci i hovada, po svůdnici před námi ku včelínu přeběhla mrštná lasice, rozvlněným zlatým obilím vanul do plic silný a omamný záhorský vzduch.

Na soběchlebské faře byla návštěva přijata velmi bohatě, kuchařka smažila kuřata v kuchyni s výhledem na farskou zahradu s pávem a na radotínskou boží muku. Seděl jsem v průjezdě na bobku a čepoval jsem přerovský kozel z kotěte. Pak jsem zavedl prof. Řezníka do našeho rozlehlého barokního kostela, pak do naší chalupy (naši nebyli doma, pracovali někde v poli), profesor Řezník fotografoval starý ozdobný nábytek a truhlu se srdíčkama, tkalcovský stav a maměčin kolovrátek. V podvečer nás pak kus cesty doprovodil kaplan Příkryl a do Lipníka jsem dovedl profesory přes Podhůru. Profesor Řezník odbočil k »bódhauzu«. Prof. Voborník bydlel blízko, vedle nové reálky u parku v čp. 243, Franta ve staré reálce v nynější Losertově ulici čp. 69 (dříve Alžbětínská), Dušek v Jezernické ulici, ale jako svobodní zabočili s Váňou a Klírem do propinácie.

Řezník měl před svatbou a vyjednal si tehdy se soběchlebským farářem Kadlecem, že ho se snoubenkou, slečnou Klementou Metlických oddá, což se stalo za měsíc, 18./7. 1899, ve farním lipenském kostele, v úterý odpoledne. Dávno neviděl Lipník tolik kočárů, jichž nedohledná řada se vinula od zámku městem až ke zvonici. Odběhl jsem z našeho pole týnským lesem do Lipníka, abych byl účasten slávy a štěstí svého milovaného učitele. Svědky sňatku byli: starší bratr nevěstin, lesní rada Jindřich Metlický z Litoměřic n./L a její švagr, dosud žijící v Lipníku čp. 342, hospodářský rada Josef Wollgart.

Novomanželé bydleli zpočátku v garsonském bytě Řezníkově v ulici Dietrichštajnské 43 a 1./11. 1899 odstěhovali se do domu stavitele Žáka v Osecké ulici čp. 317 vedle německé reálky, kde bydleli do 1. srpna 1900.

Profesor Řezník patřil do skupiny profesorů, kteří nikdy nezařadili o rod, selský nebo záhorský původ neb svéráz svěřeného jim žáka. Ač byl velmi vtipný, což odpovídalo jeho vysoké vzdělanostní úrovni, neužíval nikdy obhroublých vtipů, ponižujících nebo urážlivých, nemravů, jichž se per nefas snad ještě užívalo v době předbreznové ve škole obecné nebo triviální, ale jež se naprosto nehodily a nedorostly střední škole a jež znenáhla sice, ale přece zaváděla jiná skupina. Netloukl studentů, ani je nemořil hladověním, neznal piaristických metod a také nevěděl, co je to denunce nebo povýšený tón. Jeho osobnost, jeho přírodopisný a fyzikální kabinet, později, když pozorněji nahlédl do řádů malého města a oženil se, jeho rodina, vše to bylo demokratické, čiré, naplněné dobrotou člověka, kterého vídal

a snašel každý prostý člověk rád. Vstoupil-li do bytu nebo do třídy, vešel s ním i jeho osobitý humor a nikdy nedal na sobě znáti ani rozmrzelosti ani únavy. Přišel jsem jednou do bytu, kdy své mladičké choti předčítal básně, měkce, citově a četl i za mé přítomnosti tak, že jsme všichni měli v očích slzy. Jak byl skromný i doma, zřejmo z jeho výroku ku své žince, která se ho po příchodu tázala, jaký má hlad. Odvětil: »no, tak normál«.

Pamatují se, jak mu jiskřily oči vnitřní radostí a žářem, když jsem mu v kvintě ukazoval náš hektografovaný (žakovský) literární sborník »S l o v o«. Ředitel ani katecheta nesměli o sborníku vědět, tiskl jsem jej v noci, a když se toho ředitel přece domakal, prolašoval i oběžníkem, »že výplody ducha středoškolského žactva jsou vysokou c. k. zemskou školní radou co nejpřísněji zakázány a přistižení že se trestá vyloučením ze všech ústavů a středních škol Rakouska«.

Pokračování.

Florian Zapletal:

Hrad Potštát z druhé poloviny XIV. věku.

Podle vkladu v Zemských deskách olomouckých z r. 1377 (10. ledna) upsal Boček z Kunštátu řečený z Poděbrad své ženě Elišce věno na svém potštátském panství, které tehdy obsahovalo tvrz (municionem), město (civitatem), opevnění zvané Potštát (murata dicta Potstat) a řadu vesnic, a které před tím držel otec jeho Boček.

Tento Boček vyženil Poděbrady v Čechách, psal se proto z Poděbrad, založil poděbradskou větev pánů z Kunštátu a byl pradědem českého krále Jiříka z Poděbrad. Na Moravě držel mezi jiným panství Potštát severně od Hranic a panství Bystřici (pod Hostýnem) a dne 26. června r. 1373 je už zván panem Bočkem dobré paměti. Na bystřickém panství vystavěl hrad Obrány, jehož zříceniny zachovaly se dodnes na výšce 701 m v hostýnských horách. Bystřické panství prodal ještě před svou smrtí moravskému markraběti Janovi, bratru císaře Karla IV., potštátské panství zdědil jeho syn Boček z Kunštátu zvaný z Poděbrad, který měl za ženu Elišku.

Potštátské panství měl Boček zapsáno v Zemských deskách olomouckých do r. 1408, kdy je prodal Tasovi z Prusinovic, při čemž je podán popis tohoto panství. Obsahovalo tenkrát městečko (opidum) Potštát s patronátním právem k tamnímu kostelu, Hradiště rovněž zvané Potštát s dvorem (Hradištye eciam appellatum Potstat cum curia), vesnice Předhradí, Boňkov, Boškov s patronátním právem k tamnímu kostelu, Heřmanice, Zígartice (u Libavé), Rudoltovice s patronátním právem k tamnímu kostelu, ves Barnov s patronátním právem ku kostelu, ves Luboměř pod Strážnou s patronátním právem ku kostelu, ves Milovany s patronátem ku kostelu, ves Lindavu s patronátem ku kostelu, ves Luboměř s patronátem ku kostelu, Spálov s patronátem k tamnímu kostelu, ves Kyzlířov, ves Kovářov, ves zvanou Padesát Lánů ležící před městem Potštátem (ante civitatem), veškeré příslušenství těchto vsí, zejména fojtství, svobodné

dvory, mlýny, trávníky, rybníky. Do trhové smlouvy bylo pojata také svobodné fojtství (advocacia), které držel a ve kterém seděl Otík podle listu Hrocha z Kunštátu na toto fojtství.

Potštátské panství prostíralo se tehdy v dnešním soudním okrese Hranice a Libavá. Překvapuje značný počet farních kostelů. Pozoruhodný je také rozdíl ve vkladu panství z r. 1377 a z r. 1408. Zápis z r. 1377 uvádí municionem (tvrz), civitatem cum murata dicta Potstat (město s opevněním, zvaným Potštát) a příslušné vsi. Zápis z r. 1408 má opidum (městečko) a Hradištye eciam appellatum Potstat cum curia (Hradiště rovněž zvané Potštát s dvorem).

R. 1417 uvádí se předměstí městečka Potštátu (in suburbio opidi), r. 1437 mlýn pod městečkem.

V době, kdy potštátské panství držel Boček z Kunštátu řečený z Poděbrad, děd českého krále Jiříka, byla na Moravě domovem občanská válka.

Moravský markrabí Jan, vlastní bratr císaře Karla IV., zemřel 12. listopadu r. 1375. Po jeho smrti hospodařili na Moravě jeho synové Jošt a Prokop, za nichž rozdělila se Morava na dva nepřátelské tábory, vzájemně se potírající. Tento stav potrvál až do smrti markrabí Prokopa, o kterém mluví souvěký pramen 17. prosince r. 1406 jakožto nebožtíku.

Boček z Kunštátu stál na straně markraběte Jošta, jak je výslovně uvedeno 10. ledna r. 1395.

Listem, daným a psaným v Potštátě na hradě (in Pottenstat in castro) dne 9. listopadu r. 1388, dal Boček z Kunštátu odjínud z Poděbrad na prosbu Potštátských (uvádí se při tom advocatus, consules, cives necnon tota communitas civitatis nostre Pottenstat) obci pivovar, položený ve středu města (braxatorium situm in medio civitatis), a to na věčné časy, ale za plat roční 12 kop grošů. K tomuto listu přivěsil svou pečeť vedle Bočka z Kunštátu Oldřich z Duban, tehdejší Bočkův purkrabí (purgravius) na Potštátě, a Ctibor z Markvartic. V tomto listě zve Boček Potštát několikrát svým vlastním městem (civitas nostra).

Ale dne 30. listopadu r. 1394 nazývá Prokop, moravský markrabí, Potštát už svým městem (civitas nostra Bothstat). Zmocnil se ho silou. Listem, daným a psaným toho dne a roku na Potštátě, potvrdil Prokop městu staré výsady. Při tom uvádí dvanáct vsí, příslušných k potštátskému panství, potštátského fojta (judex civitatis) a fojty na dědinách potštátského panství (judex villae), kteří měli odebírat pivo z Potštátu, při čemž se připomínají pivovary v Odrách, v Budišově a v Hranicích. Dne 31. října r. 1397 uvádí se potštátský farář (plebanus) Duchek.

Nakonec bylo však panství přece jen vráceno Bočkovi z Kunštátu, který je r. 1408 prodal a intabuloval Tasovi z Prusinovic.

Přímo v Potštátě uvádí se r. 1377 tvrz, municio, r. 1388 hrad, castrum, při vkladu do Zemských desk olomouckých r. 1408 nečiní se však zmínka ani o tvrzi ani o hradě. Podle všeho zanikl v občanských válkách.

Vedle tohoto hradu (tvrze) přímo v Potštátě připomíná se však r. 1377 murata dicta Potstat, r. 1408 Hradistye appellatum Potstat.

Hradiště je tolik jako pustý hrad. V Knihách pühonných a nále-zových zemského práva na Moravě uvádí se r. 1406 Hradisko tvrz pustá.

R. 1377 hrad Potštát ještě stál, r. 1408 z něho zbylo už jen hra-diště. Kde ležel?

Podíváme-li se na mapu, zjistíme, že nejjižnější vsí potštátského panství byla ves Boňkov, která se připomíná r. 1408 při vkladu panství do Zemských desk. Ještě lépe však učiníme, poznáme-li situaci z vlast-ního názoru. Z Hranic vede nás cesta širokým a úrodným údolím Bečvy. Ale za Olšovcem dostaneme se pojednou do úzkého údolí, kterým prochází silnice na Potštát a řeka. Údolí uzavírají po obou stranách příkré zalesněné stráně posledních výběžků Oderských hor, které tam tvoří mohutný a vysoký uzel s hojnými, na vodu bohatými potoky, a s údolními, majícími divoký ráz alpských bystrin. Myslivna na severním okraji Olšovce má nadmořskou výšku 321 m, ale údolí, do kterého hned nato vejдемe, je po obou stranách uzavřeno vrchy, vysokými po pravé straně 490, 484, 529, 560 m, po levé straně 493, 508 m. Už tyto výškové rozdíly ukazují na klíčové postavení vsi Boňkova v rámci potštátského panství. To byla vpadní brána na sever ze širokého údolí Bečvy. Není proto divu, jestli v těchto místech setkáváme se dosud se zbytky mohutného opevnění, jehož účelem bylo chránit cestu z Pobečví ku Potštátu v místě strategicky nad-obyčej výhodném a zamezit nepříteli vstup na půdu potštátského panství a do jeho správního střediska města Potštátu. Bylo to kus městského opevnění.

Hrad Potštát stál na jižním výběžku vrchu 529 m, chráněném na třech stranách od přírody příkrými úbočími a vodními toky. Čtvrtá, severní strana byla chráněna mohutným hliněným valem a příkopem, vyhloubeným zčásti v živé skále. Příkop a val přerušil šíjí výběžku, vycházejícího jižním směrem od vrchu 529 m. Hradiště bývalého hradu, příkop a val je dnes pokryt lesem, ale před ním jsou políčka, tvořící malou oázu v záplavě okolních lesů. Od Kyžlířova vede tam polní cesta. K hradišti přijdeme serpentínami od silnice za hostincem »U tlustého Jana«. Dovede nás tam červeně značkováná cesta.

Místní ohlídka nás nejlépe poučí a přesvědčí o výhodném polo-žení hradu, zbudovaného na ochranu Potštátu a potštátského panství a zvaného proto murata dicta Potstat. Dole v údolí vine se potok a cesta do Pobečví k Hranicím, které je dobře vidět. Hrad ovládal bez-pečně soutěsku, utopenou v moři lesů, hor a vodních toků. Nebylo to sídlo vrchnosti, ani trvalé, ani občasné, hrad nebyl také správním střediskem panství, bylo to pouze obranné opevnění na útočné straně z roviny Bečvy.

Bezvadně se zachoval rozměrný hliněný val, který přerušil úzkou šíjí ostrohu, sklánějícího se v jižním směru od vrchu 529 m. Mohutný příkop je zčásti zavalen kamením, svaleným do něho z hradu. Byl vylámán částečně ve skále. Příkrá úbočí chránila hrad na ostatních třech stranách. Na severní straně hradu od příkopu zachovala se

kamenná stěna, vystavěná z lomového kamene na vápenné maltě. Také na jiných místech hradiště ukazuje se spodní zdivo stejného rázu. Tráva, křoví a stromy pokrývají hradiště i srázné horské stráně. Na východní straně hučí zdola potok, který přichází od Kyžlířova a napomáhá v orientaci. Hradiště tvoří přibližně čtverec o straně 25 m.

Na stromě visí plechová tabulka s nápisem: Wüsten Schlosz. Tento německý název dobře vystihuje zápis v Zemských deskách z r. 1408: Hradistye appellatum Potstat, Hradiště zvané Potštát, to jest Pustý hrad.

Zříceniny tohoto hradu znal už r. 1711 kartograf Müller. Zmiňuje se o nich také r. 1835 Řehoř Volný v »Přerovském kraji« své světské topografie Moravy a to zcela správně v souvislosti s Potštátem. Byly zakresleny na správném místě do Schenklovy mapy Přerovského kraje z r. 1842. Ostatní mapy ignorují až dosud zbytky tohoto hradu (také vojenské).

Vlastivědu Hranicka straší už sto let od Galašovy doby loupež-nická rytířská romantika, která vidí v tomto středověkém hradišti zříceniny hradu Puchratu, obývaného loupeživým rytířem Apelerem z Goldu a dobytého a zbořeného za císaře Karla IV., při čemž prý rytíř na útěku vyjel na koni na vysokou skálu, skočil do údolí a zabil se.

Ale tato prý obecná pověst je pouze strašidelnou pohádkou pro neposedné děti bez jakéhokoli dějinného podkladu.

Hrad zanikl za občanských válek na Moravě mezi Joštem a Pro-kopem. R. 1408 zve se už hradištěm neboli pustým hradem. Od té doby už obnoven nebyl. Vystavěli ho pánové z Kunštátu jako držitelé potštátského panství. R. 1377 zve se murata dicta Potstat.

Bohumír Indra:

Kdo vystavěl renesanční zvonici v Lipníku n. B.?

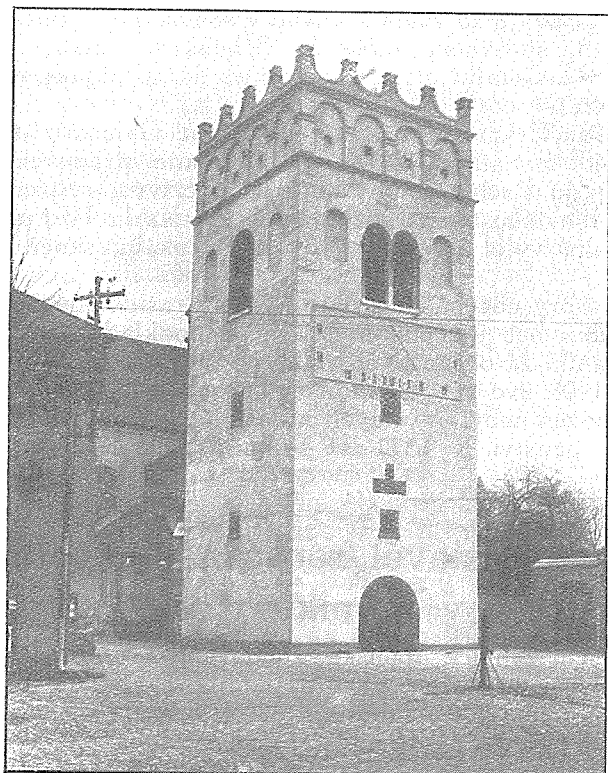
Renesanční zvonice lipenská, zbudovaná r. 1609 za Jiříka star-šího Bruntálského z Vrbna a na Helfštejně nákladem lipenské obce, je jedinečnou památkou toho druhu na Moravě.¹⁾

Čtyřboká věž, ladné architektonické výzdoby, vystavěná na způ-sob vlašských campanil, je mistrovským dílem stavitele Vlacha, jemuž dlužno as přičísti i některé jiné stavby rázu monumentálnějšího, vzniklé v té době ve městě.

Stavební ruch této periody je značný. V Lipníku, Hranicích i okol-ních městech vznikají četné stavby monumentální i užitkové zásluhou vlašských zedníků a kameníků, z nichž mnozí se u nás usazují. Jen v Hranicích jsem napočítl osm usedlých Vlachů zedníků v této době, kteří pracují po celém okolí. Vedle těch zaměstnává šlechta na svých stavbách a přestavbách zámků a chrámů stavitele architektky vynika-jících kvalit, i jiné řemeslníky, jež zve zdaleka. Vlaši stavějí vše, zámky, kostely, fary, zborny i měšťanské domy. Také u nás náleží jim vůdčí postavení v tomto řemesle.

V Lipníku již za Petra Voka z Rožmberka staví vlašský stavitel na počátku let devadesátých 16. stol. krásný zbor Bratří, jména jeho však neznáme. Za Jiříka Bruntálského vystavěn zámek, zvonice a luteránský kostel, ale jediné zvonice si uchovala původní svoji krásu, podle níž můžeme hodnotit stavitele.

Podle nápisu na zvonici po stranách městského erbu trvala stavba věže od 4. dubna do 12. listopadu r. 1609, tedy více než půl roku. A právě pro tuto dobu nacházím v hranických registrech smluvních zajímavý detail, který velmi pravděpodobně zjišťuje stavitele lipenské zvonice.

Renesanční zvonice v Lipníku n. B.

R. 1609 v pondělí před sv. Martinem žení se v Hranicích Antonín Targa s Evou, poz. vdovou po neb. Bartošovi Opavském. Mezi svědky, kteří svatební smlouvu podepsali, na prvním místě uveden »Mistr Honz Maj Vlach z města Lipníka«, za ním Jiřík Jindrů, David Pozer, Jakub Runt, Nikodém Hradecký z města Hranic a j. Nevěstě svědčí její otec Mikuláš Král, měšťan z města Bílovce, bratr její a někteří měšťané bílovští.²⁾

Tato smlouva je po mnohé stránce zajímavá. Předně je zřejmé,

že běží o svatbu vlašského zedníka neb kameníka. Ve smlouvách to sice není uvedeno, ženich mluví jen o »řemesle, kterému se vyučil«, ale soudíce dle jména i svědků, nemůžeme pochybovat. Ženichovi svědci jsou většinou vlašští zedníci neb příbuzní Vlachu. Zedník Vlach David Pozer, usazený v té době v Hranicích, je znám z četných menších staveb užitkových v Hranicích a okolí,³⁾ podobně zedník Jakub Runt.⁴⁾ Řezník Jiřík Jindrů je manžel Judity, vdovy po zedníku Martinu Františkovi Vlachu, známém přestavbou hranického kostelíčka r. 1595.⁵⁾ I Nikodém Hradecký (z Jindř. Hradce) je spřízněn s Vlachy.

Ze všech svědků nejváženější je mistr Honz Maj Vlach z města Lipníka. Jediné on je podepsán jako mistr, a k tomu na prvním místě. Ostatní zedníci Vlaši ani později nikdy titulu mistr neuzívají.

Mistr Honz Maj Vlach je paumistr, architekt. Podepisuje se z Lipníka, tedy v Lipníku pracuje, a již delší dobu. Svatba Targova koná se 9. listopadu, několik dní před úplným dokončením lipenské zvonice. Mistr Honz Maj zdržuje se tedy v době stavby zvonice v Lipníku, jeho pobyt pro kritickou dobu je dosvědčen, můžeme proto tohoto paumistra Honz Maj Vlacha oprávněně pokládati za stavitele renesanční zvonice lipenské.

Antonína Targu považují za jeho spolupracovníka, zedníka nebo kameníka. Snad i druzí dva Vlaši se stavby zvonice zúčastnili.

O činnosti paumistra Honze Maji a Antonína Targy před i po r. 1609 nemáme bohužel žádných zpráv při chudosti příslušné literatury. Neznáme zatím jiného jejich díla, abychom je mohli srovnati. Známe mistra Balcara Majo Vlacha, umělce erbem nadaného (Balczar Majo da Vomia),⁶⁾ pracujícího na sklonku 16. stol. ve službách Petra Voka z Rožmberka, s nímž jmenuje se i mistr Honz Marijo Vlach(!), i četné stavby, jež v Čechách provedli (a je zajímavé, že mistr Balcar Majo je pokládán i za stavitele zboru lipenských Bratří,⁷⁾ neznáme však vzájemný poměr a vztah mezi těmito Vlachy a oběma jmenovci, abychom mohli činit nějaké závěry. Snad najde se stopa v purkrechtních neb městských registrech lipenských, v tak hojném počtu dochovaných, nebo v zápisech Zikmundkových, která by jistě přispěla i k otázce vzniku jiných významných budov městských, zámku, luteránského kostela i zboru bratrského.

V mistru Honz Maj Vlachu získávají i dějiny uměl. řemesel na Moravě novou vynikající postavu, jejíž působení nebylo jen místní a neomezilo se pouze na Lipník.

¹⁾ Popis, vyobrazení a ocenění zvonice má A. Prokop: Die Markgrafschaft Mähren, 1904, díl III. str. 701 (a fig. 969), omylem však udán r. 1600. Nově z jména dr. K. Svoboda: Umění v dějinách města Lipníka, v publ. Lipník n. B., město a okres, 1933.

²⁾ Reg. smluv svatebních, G. 8. Městský archiv v Hranicích.

³⁾ R. 1619 staví evang. faru v Drahotuších. R. 1622 je již nebožtíkem.

⁴⁾ Usadil se později v Hranicích na domě Nikodéma Hradeckého, sedí na něm ještě 1646. R. 1644 se připomíná, že opravoval hrady a brány městské v Hranicích.

⁵⁾ Boh. Indra: Oprava hranického kostelíčka r. 1595, Záh. kron. XVIII., 4.

⁶⁾ Zikm. Winter: Remeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách, str. 104, Českosl. vlastivěda VIII., str. 96 a j.

⁷⁾ Fl. Zapletal: Bývalý sbor bratrský v Lipníku n. B. (Přerov, 1930).

Antonín Fröhlich:

Ukázka zápisu z urbáře panství helfenštejnského z r. 1544.*)

Ves Oujezd Dolní.

Fol. 43—45.

- it. Lukáš z zahrady o sv. Jiří 4 gr., o sv. Václavě tolikéž.
- it. Jíra masař půl čtvrti o sv. Jiří 8 gr., o sv. Václavě tolikéž.
Týž z krčmy o sv. Jiří 20 gr., o sv. Václavě 16 gr.
- it. Jan Jakubkuo zeť z půllánu o sv. Jiří půl kopy 2 gr., o sv. Václavě tolikéž.
- it. Jan Crh z půllánu o sv. Jiří půl kopy 2 gr., o sv. Václavě tolikéž.
- it. Janík Holcuo 1 čtvrt o sv. Jiří 16 gr., o sv. Václavě tolikéž.
Týž z nivek o sv. Jiří 6 gr., o sv. Václavě tolikéž.
Týž z záhonu u slatiny o sv. Jiří 2 gr., o sv. Václavě tolikéž.
- it. Vaněk Petlankuo 1 čtvrt o sv. Jiří 16 gr., o sv. Václavě tolikéž.
Týž od mikulavského dvoru 1 čtvrt o sv. Jiří půl kopy,
o sv. Václavě tolikéž.
- it. Jaroš 1 čtvrt o sv. Jiří 16 gr., o sv. Václavě tolikéž.
- it. Jan Knapek 1 čtvrt o sv. Jiří 16 gr., o sv. Václavě tolikéž.
Týž z zahrady o sv. Jiří 6 gr., o sv. Václavě tolikéž.
- it. Jíra Horáckuo 1½ čtvrti o sv. Jiří 24 gr., o sv. Václavě tolikéž.
- it. Jan Novák milenovský 1½ čtvrti o sv. Jiří 24 gr., o sv. Václavě tolikéž.
- it. Jakub Janský zeť 1 čtvrt o sv. Jiří 16 gr., o sv. Václavě tolikéž.
- it. Vaněk Škop půl čtvrti o sv. Jiří 8 gr., o sv. Václavě tolikéž.
- it. Marketa Michková 1½ čtvrti o sv. Jiří 24 gr., o sv. Václavě tolikéž.
- it. Matěj Holikuo 1½ čtvrti o sv. Jiří 24 gr., o sv. Václavě tolikéž.
- it. Bledka z krčmy o sv. Jiří 12 gr., o sv. Václavě tolikéž.
- it. Mikšík z zahrady o sv. Jiří 3 gr., o sv. Václavě tolikéž.
- it. Vašek Kopček z půllánu o sv. Jiří půl kopy 2 gr., o sv. Václavě tolikéž.
- it. Jan Mikšíkuo 1½ čtvrti o sv. Jiří 24 gr., o sv. Václavě tolikéž.
- it. Jan Šesták 1 čtvrt o sv. Jiří 16 gr., o sv. Václavě tolikéž.
- it. Jíra Struček půl lánu o sv. Jiří půl kopy 2 gr., o sv. Václavě tolikéž.
- it. Martin Holikyseluo půl lánu půl kopy 2 gr., o sv. Václavě tolikéž.
- it. Jan Dlesk 1½ čtvrti o sv. Jiří 24 gr., o sv. Václavě tolikéž.
- it. Jan Kratina 1½ čtvrti o sv. Jiří 24 gr., o sv. Václavě tolikéž.
- it. Vašek Kokot z zahrady o sv. Jiří 3 gr., o sv. Václavě tolikéž.
- it. Václav kolářuo 1½ čtvrti o sv. Jiří 24 gr., o sv. Václavě tolikéž.
- it. Jan Haudek 1½ čtvrti o sv. Jiří 24 gr., o sv. Václavě tolikéž.
- it. Mlynář z mlýna o sv. Jiří 16 gr., o sv. Václavě tolikéž.
- it. Odtudž dávají za roboty zlechovské z každé čtvrti po 10 gr. a z zahrad po 4 gr. a z krčem po 4 gr. a jest čtvrti 30½ čtvrti, zahrady 4 a krčmy 2.

*) K článku »Nejstarší urbář panství helfenštejnského z r. 1544«, Z. k. XIX., 1 č. (9—12).

- it., Odtudž dávají slepic z každé čtvrti 3 slepice, než z zahrad ani z krčem ti slepic nedávají.
- it. Odtudž dávají za roboty kalní 46 gr. oukolem.
- it. Odtudž dávají za roboty ranošovské a smolenské též oukolem 40 gr.
- it. Odtudž dávají vaječ z každé čtvrti 12 vaječ, než z zahrad a z krčem nedávají vaječ.
- it. Odtudž dávají za odúmrtní krávu 1 kopy 10 gr. 6 den. též oukolem a ty platy oukolní oni mezi sebou zbierají, buď jich málo aneb mnoho a pánu jeho milostí vyplňují.

Suma úroku svatojiřského 9½ kopy 20 gr.

Suma za roboty zlechovské 5 kop 29 gr. o sv. Martině.

Suma za roboty kalní 46 gr. o sv. Martině.

Suma za roboty ranošovské a smolenské 40 gr. o sv. Martině.

Suma slepic 1½ kopy 1½ slepice po 1 gr. o Vánociach.

Suma úroku svatováclavského 9½ kopy 16 gr.

Suma za krávu 1 kopy 10 gr. 6 den. o sv. Duše.

Suma vaječ 6 kop 6 vaječ o sv. Duše.

Ves Tupec.

- it. Matěj Januotkuo 1½ čtvrti o sv. Jiří 26 gr., o sv. Václavě tolikéž.
Robotního 15 gr., slepic 4½, vaječ 45.
- it. Vašek Janutkuo z zahrady o sv. Jiří 8 gr., o sv. Václavě tolikéž.
Tolikéž robotního 5 gr., slepici 1, vaječ 40.
- it. Mach Janičkuo 1½ čtvrti o sv. Jiří 28 gr., o sv. Václavě tolikéž.
Robotního 15 gr., slepic 4½, vaječ 45.
- it. Vašek Partl 1½ čtvrti o sv. Jiří 24 gr., o sv. Václavě tolikéž.
Robotního 15 gr., slepic 4½, vaječ 45.
- it. Mach Hrbal z zahrady o sv. Jiří 8 gr., o sv. Václavě tolikéž.
Robotního 5 gr., slepici 1, vaječ 40.
- it. Bartoš Holikuo 1½ čtvrti o sv. Jiří 26 gr., o sv. Václavě tolikéž.
Robotního 15 gr., slepice 3, vaječ 45.
- it. Matěj Vachný z zahrady o sv. Jiří 5 gr., o sv. Václavě tolikéž.
Robotního 5 gr., slepici 1, vaječ 40.
- it. Mach Partluo 1½ čtvrti o sv. Jiří 26 gr., o sv. Václavě tolikéž.
Robotního 15 gr., slepic 4½, vaječ 45.
- it. Kříž 1½ čtvrti o sv. Jiří 24 gr., o sv. Václavě tolikéž.
Robotního 15 gr., slepic 4½, vaječ 45.
- it. Matěj Němcuo 1 čtvrt o sv. Jiří 18 gr., o sv. Václavě tolikéž.
Robotního 10 gr., slepice 3, vaječ 45.
- it. Janotka z krčmy o sv. Jiří 16 gr., o sv. Václavě tolikéž.
Robotního 5 gr., slepice 3, vaječ 40.
- it. Šimek Polák z zahrady o sv. Jiří 7 gr., o sv. Václavě tolikéž.
Robotního 5 gr., slepici 1, vaječ 40.
- it. Junek z zahrady o sv. Jiří 5 gr., o sv. Václavě tolikéž.
Robotního 5 gr., slepici 1, vaječ 40.
- it. Pavlička půl lánu o sv. Jiří půl kopy 2 gr., o sv. Václavě tolikéž.
Robotního 20 gr., slepic 6, vaječ 45.

- it. Jan Lukášuo z zahrady o sv. Jiří 5 gr., o sv. Václavě tolikéz.
Robotního 5 gr., slepici 1, vajec 40.
- it. Jest tu čtvrt, z kterež platu o sv. Jiří 14 gr., o sv. Václavě tolikéz.
Robotního 10 gr., slepice 2. Tu přijal Bartoš dědictvie bez robot.
- (it. Valenta mlynář z mlýna o sv. Jiří 20 gr., o sv. Václavě tolikéz,
o sv. Martině za odmrť hus krmnú neb 4 gr.)
- it. Za odmrť všecka obec dáva kromě mlynáře 1 kopu 20 gr. o sv.
Martině.
- it. Z krčmy Janutkovy, když by olomucké pivo šenkoval, má dávat
bečkovního z každé bečky 6 den., než z jiného platiti nemá beč-
kovního.
- it. Dvořák z dvora o sv. Jiří 1½ kopy, o sv. Václavě tolikéz. A při
jiném má býti zachován jako jiný dvořák.
[Týž on z mlýnu o sv. Jiří 8 gr., o sv. Václavě tolikéz.]

Suma úroku svatojiřského 6 kop 10 gr.
Suma robotního 2½ kopy 15 gr. o sv. Martině.
Suma slepic 45½ o Vánocech.
Suma za odmrť 1 kopu 20 gr. i (s mlynářem) o sv. Martině.

Suma úroku svatováclavského 6 kop 10 gr.
Suma vajec 10½ kopy o sv. Duše.

Ves Trnávka.

- it. Matěj Pavlásek 1 čtvrt o sv. Jiří 16 gr., o sv. Václavě tolikéz.
Slepice 4, vajec půl kopy.
- it. Matěj Novák půl lánu o sv. Jiří půl kopy 2 gr., o sv. Václavě tolikéz.
Slepice 8, vajec 1 kopu.
Týž z nivky o sv. Jiří 12 gr., o sv. Václavě tolikéz.
- it. Martin Jiříkuo 1 čtvrt o sv. Jiří 16 gr., o sv. Václavě tolikéz.
Slepice 4, vajec půl kopy.
- it. Jan Certuo půl lánu, o sv. Jiří půl kopy 2 gr., o sv. Václavě tolikéz.
Slepice 8, vajec 1 kopu.
- it. Řehoř z zahrady o sv. Jiří 4 gr., o sv. Václavě tolikéz.
Slepici 1, vajec 10.
- it. Jakub Matěyský 1½ čtvrti o sv. Jiří 24 gr., o sv. Václavě tolikéz.
Slepice 6, vajec 45.
- it. Pavel Pavliš 1½ čtvrti o sv. Jiří 24 gr., o sv. Václavě tolikéz.
Slepice 6, vajec 45.
- it. Matěj Šimonuo půl lánu o sv. Jiří půl kopy 2 gr., o sv. Václavě tolikéz.
Slepice 8, vajec 1 kopu.
- it. Jan Martinuo půl lánu o sv. Jiří půl kopy 2 gr., o sv. Václavě tolikéz.
Slepice 8, vajec 1 kopu.
- it. Yzayáš z zahrady o sv. Jiří 8 gr., o sv. Václavě tolikéz.
Slepici 1, vajec 10.
- it. Obec z dvora o sv. Jiří 1 kopu 4 gr., o sv. Václavě tolikéz.
Slepice 16, vajec 1 kopu.
- it. Odtudž dávají za dvorské roboty úkolem 4 kopy a mezi sebou sbí-
rají, jakž umějí.

Suma úroku svatojiřského 4½ kopy 26 gr.
Suma za roboty dvorské 4 kopy o sv. Martině.
Suma slepic 1 kopa 10 o Vánocech.

Suma úroku svatováclavského 4½ kopy 26 gr.
Suma vajec 7½ kopy 20 vajec o sv. Duše.

Dr. J. L. Červinka, Brno:

Pusté vsi na bývalém panství tršickém.

R. 1502 prodal Závís z Kokor Hynkovi z Vrahovic dědinu Tršice s dvory, k tomu pustou ves Otěhríby s dvorem, pustou ves Bělou, dědinu Zákřovice a Zátěš s dvorem.

Bělá stávala severovýchodně městečka Tršic, kde veliký les podnes má po ní jméno les Bělá. R. 1365 drželi zboží ve vsi »Byela« bratři Luban a Zdeněk z Tršic a po nich Medvídek z Tršic.¹⁾ R. 1373 zapsal na Bělé Valentin z Přestavlk 10 hřiven věna své manželce Elšce.²⁾ R. 1384 zapsal Unka z Majetína, jenž r. 1376 dostal od markraběte Jodoka lénem zboží Tršické a třetí díl vsi Bělé,³⁾ Gertrudě, manželce svého syna Viknana, na Tršicích a dvou dílech vsi Bělé věno 120 hřiven.⁴⁾ — R. 1502 byla ves už spustlá. Zbyl tam pouze dvůr, jehož zbytky lze dosud spatřiti asi 3 km severně vsi Zákřova při t. zv. »Lipkové aleji« v lese v seči 23. Je to obdélník asi 160 kroků dlouhý a 130 široký. Zdi jsou v celé délce pod vrstvou lesní půdy zcela zřejmy a všude tam leží stavební kámen a cihly. Říká se tu posud »U dvora«. Nade dvorem jsou zbytky tří studní, z nichž největší je dosud vyzděna. Ze dvora veden byl do zámku v Tršicích vodovod, jehož zbytky jsou znatelný v lese. Kdy dvůr zašel, není pamětníka, ale hospoda stávala tam ještě v polovici XIX. stol.

Otěhríby byla ves příslušná ke kapli v Kroměříži, ale už r. 1210 čte se o Otěhríbech, že tam biskup olomoucký Robert postoupil několik brtění včel na zlepšení příjmů kanovníkům olomouckým.⁵⁾ Potom stala se statkem vládyckým s tvrzí, neboť r. 1281 píše se Vran z Otěhríb⁶⁾ a r. 1360 jest zapsáno na Otěhríbech věno 20 kop gr. pro Annu, manželku Náhrada z Tršic, r. 1364 platily Otěhríby (Otterze) 5 grošů na mosty v Olomouci.⁷⁾ R. 1371 prodal Jaroslav z Odlochovic ves Otěhríby (Ottirzow) Sulíkovi z Tvorovic a Sulík zapsal na ní hned i na Tvorovicích své manželce Bětě 100 hřiven věna.⁸⁾ R. 1385 píše se Ctibor rytíř z Otěhríb a Sulíka z Otěhríb pohonil r. 1386 Ješek z Lukova o jakési peníze, jež mu soudem také byly přičeny. Ale výroku odporoval olomoucký žid Jakl, že má Otěhríby v zástavě za peníze půjčené. Přes to však dostaly se dle práva zemského Otěhríby do vlastnictví Jana ze Šternberka, odjinud z Lukova, neboť už r. 1406 čteme, že Jan ze Šternberka na Lukově prodal Rachmanovi z Vladyčoho Ujezda celou ves Otěhríby (Otyehrziby), jak jí držel Sulík z Tvorovic; Rachman vzal na spolek na Otěhríby bratry Jindřicha a Matěje z Přibyslavic,⁹⁾ ale přes to Rachman z Otěhríb prodal »Otěhríby, to zbožíčko« za 60 hřiven gr. Václavovi z Doloplaz jinak z

Bystřice, avšak jelikož toho neučinil (totiž nevložil do zemských desk) a ještě les dal vypáliti, pohonil ho r. 1410 Václav z Doloplaz ze 100 hřiven.¹⁰⁾ R. 1446 zapsal Ctibor z Otěhríb dědičně Elšce z Býkovic, někdy manželce Sulíka ze Zákřovic, dětem Otěhríby (Othyehrzíby) s mlýnem a příslušenstvím a Elška z Býkovic zapsala už r. 1447 také dědičně Janu Lapkovi se Starého Jičina dědinu Otěhríby s tvrzištěm »Kopcem«, svobodným dvorem, mlýnem atd.¹¹⁾ Jan Lapka píše se pak z Otěhríb a ze Starého Jičina,¹²⁾ později z Oprostovic.

R. 1481 připomínají se Otěhríby už jako pustá ves, vkládal je Jiří z Varhoště, patrně zašly ve válce uherskočeské; potom čtou se »Votěhríby« pusté se dvorem r. 1502. R. 1568 držel Nikodém z Bobolusk dvůr Votěhríby a pusté vsi Bělou, Zátěš a půl Zákřova.¹³⁾

Tehdy stěžovala si všechna obec »Nové Vsi slove Otěhríb«, jak podotýká listina, na Nikodéma z Bobolusk a Tršic u biskupa Viléma Prusinovského, který tršické zboží zakoupil, že jim pan Nikodém vzal pole nad rybníkem, že jim nepovolil výhon a kus lesa na louky, jak slíbil, že vzal třikrát plat z pastvy na jejich obecních podílech, a že jim mnohé jiné slíbil a nesplnil.¹⁴⁾ Patrně pan Nikodém na vsisku otěhríbském založil novou ves, a aby brzy hojně osadníků přilákal, mnoho nasliboval, ale splnit nemínil. Této nové osadě, jak zřejmo ze zápisu v zem. deskách, říkalo se už r. 1581 D a s k a b á t.¹⁵⁾

Zákřovice, pustá ves od r. 1502, připomíná se s panským dvorem ještě r. 1568 a teprve r. 1788 založena byla na jeho vsisku nová ves Z á k ř o v. Zákřovice platily také r. 1364 na opravu mostů přes řeku Moravu v Olomouci 3½ groše.¹⁶⁾ R. 1373 držel ji Unka z Majetína a prodal je Vilémovi z Ohnišťan,¹⁷⁾ r. 1382 pak prodal Markvard z Ohnišťan Oldřichovi z Mydlovar v dědině »Zakrzovicz« tvrz a ves s mlýny a v Horních Lazníkách půldruha lánu, Oldřich pak vzal na spolek na dědinu Zákřovice s tvrzí, vsi Svrčov, Lhotu a Lazníky se vším příslušenstvím Adama z Rokytnice, r. 1384 spojil se tak se Sudkem rytířem z Podolí na jeho podíl na Něčicích a též s Vlčkem, vikářem Olomouckého kostela, r. 1386 pak dal Oldřich z Mydlovar oběma svým společníkům Sudkovi z Podolí a vikáři Vlčkovi dědičně vložiti dědinu Zákřovice s tvrzí a ostatním příslušenstvím.¹⁷⁾ Vlček, kanovník olomoucký, vzal r. 1391 Sudka z Podolí s jeho syny a Oldřicha ze Zákřovic na své zboží v Zákřovicích a ve vsi Hraběšíně na spolek.¹⁸⁾ Když Sudek zemřel, spadlo jeho zboží na markraběte Jošta a ten vzal r. 1408 na spolek Jana ze Smržova, purkrabího na Bělé, jenž měl za manželku Annu, dceru Sudkovu. Proti tomu ohlásili svůj odpor Václav ze Zákřovic a Beneš z Podolí¹⁹⁾ a Václav ze Zákřovic vzal na svou ves Zákřovice bratrovce své Bernarda a Pavla z Plotiště a Mikuláše z Nedvězího na spolek.²⁰⁾ Jan ze Smržova však hned na to pohnal Václava ze Zákřovic, měšťanína z Prahy, že mu drží dědictví v Zákřovicích a zemské soudy zvedly ho r. 1409 na žalovaných 90 kop gr.²¹⁾ a tím patrně na celé zboží, neboť už r. 1412 prodává Jan ze Smržova jinak z Bezna a manželka jeho Anna dědinu Zákřovice s tvrzí a dvorem a půldruha lánu v Lazníkách s mlýnem pod vsí Sulíkovi z Křekovic; Sulík pak obvěnuje na tomto zboží manželku svou Elšku 100 hř.²²⁾ Potom přikoupil Sulík od Jana Kopřivy

z Lazník trať »Sachovnici« ležící mezi dědinami Zákřovicemi a Tršici, jinou mezi Zákřovicí a Lazníky, jež leží podle »Posvátného pole« s lesem a potůčkem, potom trať mezi Zákřovicí a lesem »Zátěš« a k tomu tamtéž 4 role;²³⁾ r. 1437 vzal Sulík Elšku z Býkovic na své zboží v Zákřovicích, dědinu s tvrzí, v Lazníkách na půldruha lánu a mlýn u Zákřovic mimo 5 lánů v Zákřovicích, které náležejí Olomouckému biskupství a které držel lénem od r. 1436,²⁴⁾ na pravý spolek.²⁵⁾ Elška z Býkovic statek převzala a r. 1446 vzala na spolek sestru svou Kateřinu a jejího manžela Mikuláše z Račic.²⁶⁾

Toto biskupské zboží zákřovské drživali lénem vládkové zákřovští, tak r. 1379 Vilém ze Zákřovic,²⁷⁾ Sulek ze Zákřovic vzdal se r. 1441 léna biskupova 5 lánů v Zákřovicích ve prospěch Jana Lapky z Oprostovic.²⁸⁾ Po r. 1475 držel manství v Zákřovicích Vilém Puklice a téhož roku vzdal je biskupovi Tasovi a Tas je ihned postoupil Bohuslavovi z Kokor a Tršic.²⁹⁾

Z á t ě š i c e, Z á t ě š bývaly jihovýchodně městečka Tršic, kde podnes lesní trať Z á t ě š í jméno jejich dochovalo. K r. 1356 byl tam i vládkový dvůr, Matyáš ze Zátěšic prodal všechno své zboží ve vsi »Satissicicz« svému bratru Filipovi z Penčic³⁰⁾ a Filip r. 1376 přikoupil v Zátěši (Zatiess) ještě zboží, které tam držel Valentin z Přestavlk,³¹⁾ potom zapsal (r. 1381) na čtvrtině dědiny Zátěše (Zatziess) věno manželce své Bohunce.³²⁾ R. 1389 zapsal Dománek z Penčiček na půl vsi »Zatyess« věno své manželce Evě³³⁾ a r. 1391 prodal Viknan z Majetína čtvrtý díl Zátěše Valentinovi z Přestavlk.³⁴⁾ R. 1407 vzala Eva, vdova někdy Dománka z Penčic, své syny a také syny Otánka z Penčic na spolek na své věno na vsi Zátěši. (Nazatyessy.)³⁵⁾ R. 1446 prodal Ješek z Penčic svému vlastnímu bratru Filipovi z Penčic čtvrtý díl dvora v Zátěši.³⁶⁾ R. 1466 pak vložil Klement z Penčic Bohuslavovi z Kokor a Tršic dvůr v Zátěši, jemuž se říká »Piknov«.³⁷⁾

¹⁾ D. O. I. 810; II. 155, 156, 195. — ²⁾ II. 220, 493. — ³⁾ Cod. Mor. XI. 25. — ⁴⁾ D. O. IV. 436. — Srov. Bađura, Lipen. okr. 318. — ⁵⁾ Cod. Mor. II. 241. — ⁶⁾ IV. 244. — ⁷⁾ IX. 251. — ⁸⁾ D. O. II. 33, 34. — ⁹⁾ VII. 168, 180. — ¹⁰⁾ Půh. I. 354. — ¹¹⁾ DO. X. 467, 557, 558. — ¹²⁾ Půh. III. 623, 627, 665. — ¹³⁾ Slavík, ČM. M. 1895, 153. — ¹⁴⁾ Dat. Olomouc, neděle provodní 1568. — ¹⁵⁾ Wolny, M. M. T. I. 449 psal tedy nesprávně, že ves Daskabát založena byla teprve ve stol. XVIII. — Také není správně tvrzení Brandlovo (Obzor 1885, 163) a po něm Peřinkovo (Děj. města Kroměříže 10), že by Otěhríby stávaly na vrchu zvaném »Křibí« u Tršic. Srov. obširn. J. Bađura, Lipenský okres 167—171. — ¹⁶⁾ D. O. II. 215. — ¹⁷⁾ III. 267, 324, 485, 809. — ¹⁸⁾ VI. 351. — ¹⁹⁾ VII. 694. — ²⁰⁾ VII. 713, 715. — ²¹⁾ Půh. I. 277, 319. — ²²⁾ D. O. VIII. 74, 75, 153. — ²³⁾ IX. 371. — ²⁴⁾ Lechner, Belehngsb. 39. — ²⁵⁾ D. O. X. 324. — ²⁶⁾ X. 468. — ²⁷⁾ Lehner, Belehngsb. 41. — ²⁸⁾ 49. — ²⁹⁾ 89. — ³⁰⁾ D. O. I. 448. — ³¹⁾ III. 187. — ³²⁾ IV. 178. — ³³⁾ VI. 120. — ³⁴⁾ VI. 276. — ³⁵⁾ VII. 497. — ³⁶⁾ X. 514. — ³⁷⁾ XI. 295.

Čeněk Kramoliš, Brno:

Stavba obydlí na Valašsku.

Příbytky lidské stavěny jsou na Valašsku ze dřeva, hlíny, z vepřovic, z pálených cihel a z kamene.

Je přirozeno, že materiál pro stavby určovaly místní přírodní

poměry. Používáno v nejstarších dobách toho materiálu, který byl při ruce a byl nejlacinější. Teprve později brán materiál dražší ale trvanlivější, který se třeba musel dovážeti i ze vzdálenějšího místa.

Na Valašsku vyskytují se stavby ze všech vyjmenovaných látek, ale ne ve stejném množství.

1. *Stavby ze dřeva* jsou dosud na Valašsku nejvíce rozšířeny. Původně byly snad všechny stavby dřevěné, poněvadž celý kraj porostlý byl velikými lesy jehličnatými, které poskytovaly dobré a rovné stavivo a materiál byl při ruce. Osadníci dostávali od vrchnosti dříví ku stavbě zdarma a jen robotou byli za chalupu a za pozemky, které si na místě vykáceného lesa zřídili, povinni. V pozdější době dostávali dobré dříví ku stavbě koupiti za mírný peníz.

Stavba ze dřeva dělá se napřed z *klád neotesaných*, později z *otesaných*.

Nejstarší stavby dřevěné, v době primitivního života, zřizovány byly z klád neotesaných. Ke stavbě vybraly se silné, zdravé jedle, které byly i dvě stě let staré. Byly poraženy a jest-li jevíly zdravé jádro, byly zbaveny větví, rozřezány na potřebně dlouhé kusy, olouhány z kůry a přivezeny na místo, kde se měla chalupa vystavěti.

Plánu nebylo. Stavělo se od oka, z paměti, jak si to majitel představoval. Obvykle bývají stavby selské dle stejného způsobu a často i velikostí stavěny, a chalupy rovněž bývají jedna jako druhá. Jen okolím, podsínkem a šopou se trochu lišily.

Jelikož klády byly neotesané a neležely rovně na sobě, tu prostory mezi nimi vycpávali mechem a kde mechu nebylo, hlinou s plevami smíchanou.

Klád neotesaných pouze kůry zbavených užívali proto, že byly trvanlivějšími než klády otesané. Chalupa z takových trámů vystavěná vydržela tři sta roků i déle.

Dřevěné kostely a často i soukromé stavby jako fojtství, bývají stavěny z kmenů *tisových*. Tis, který má vytrvanlivější dřevo než dub, rostl před sty lety hojně na Valašsku, jak dokazují dosud názvy jednotlivých tratí: Tisová, v Tisovém a j.

Budovy z otesaných trámů. Příbytky lidské z neotesaných kmenů byly příliš jednoduché, v jizbách kladly mouchy a jiný hmyz vajíčka do mechu a samy v něm lehce přezímovaly. Též světla bývalo v jizbách málo, zvláště když okna dělala se jen malá, ze čtyř nepatrných tabulek se skládající. To bylo snad příčinou, že se počaly další lidské příbytky stavěti z kmenů otesaných, jimž se říká trámy.

Stěny v takových budovách bývají rovné a prostory mezi jednotlivými trámy po celé délce stejně široké. Mohla se do nich vložití buď lať, nebo mohly býti stejnoměrně vymšeny mechem pomocí klínu a kladiva. Rovné stěny v jizbě se obhazovaly maltou, vyličily vápnem a světnice měla stěny hladké, čisté, a bílá jejich barva dodávala světlosti v příbytku.

Otesané trámy z venku již více trpěly. Bývaly často rozpučány teplem slunečním od strany jižní, rozvrtány červy a nejedna stěna trpěla i deštěm, jest-li jí střecha dostatečně nechránila. Z těch příčin, jakož i snad proto, aby stavení bylo i zevně úhlednější, obhazováno

bylo maltou buď celé stavení nebo alespoň dolní nebo horní konec, v němž umístěna byla jizba.

Dřevěných stavení je dosud na Valašsku nejvíce. Na Meziříčsku v Bině až do ohně r. 1821, v Jasenicích do r. 1805, v Mštnovicích do 1821, ve Stříteži do 1822 byly všechny domy dřevěné. — V Rožnově první zděný dům byl vystavěn až r. 1839, a v ostatních obcích na Rožnovsku jsou většinou příbytky dosud ze dřeva.

Ve městech stavěny byly příbytky dřevěné i na poschodí s podloubím a obráceny byly štíty na náměstí. Na podloubích stávaly vozy. Z podloubí vedla chodba k obývací části domu. Po pravé straně chodby byly chlévy, po levé komory a místnosti pro píce. Na konci chodby vcházelo se dveřmi do jizby, která měla okna na dvůr. Vedle velké jizby bývala menší, v níž uloženy byly peřiny a světeční šaty.

Po schodech šlo se na půdu. Zadní část sloužila pro suché picování, přední od náměstí upravena byla ve světnici s dvěma okny. Před okny byla pavlač spočívající na třech sloupech. Za nedělního odpoledne sedávala zde rodina a hleděla na náměstí.

Na Hranicku bývaly dřevěné domy s podloubím v Kelči a dosud je tam hodně budov dřevěných. Podobně dřevěné domy bývaly v Hustopečích. A jsou dosud chalupy ze dřeva ojedinele téměř v každé obci na Valašsku.

Bohatí fojtové na dědinách též rádi příbytky své ozdobovali pavlačí, jak viděti na fojtství ve Velkých Karlovicích, ve Střelné, v Lidečce, v Lačnově a jinde. Kostely dřevěné dosud se zachovaly v Tiché, ve Vel. Karlovicích.

2. *Stavby z hlíny*. Stavby toho druhu vyskytují se ojedinele jen v krajích na dříví chudých a na hlínu bohatých. Ale i na Valašsku jsou. V Hrachovci je osm chalup, v Krivém tří, na Kloboucku a Vizovsku více. Stavbám takovým říká se nabíjačka, na Zlínsku tlučenica. Nyní se již z takového materiálu nestaví.

3. *Stavby z vepřovic*. Stavby ty jsou domovem jen v osadách, kde je na blízkou dosti jílové půdy. Z nepálených cihel čilí z vepřovic nebo »kotovic« stavěny byly obvykle chalupy chudých, méně často selské statky. U těch obvykle jen rohy stavení, pilíře dveří, obruba oken a klenba byly z cihel pálených, ostatní zdivo z vepřovic.

Chudák, který se ke stavbě vlastní chalupy z vepřovic odhodlal, nadělal si obvykle cihel sám. Každá obec, která má v okolí jílovou půdu, mívá obvykle »hliník«, to jest místo, kde si občané berou hlínu na opravu hliněných podlah, mlatu, a na vymazování kamen. A z hliníku brávali si chudí hlínu na dělání nepálených cihel.

4. *Stavby z cihel pálených* jsou nyní všeobecně obvyklé a to buď z cihel plných nebo dutých, z cihel ručně hotovených nebo strojní tlačných. Osad, v nichž všechny příbytky by byly z cihel pálených, snad ani na Valašsku není, ani města nevyjímaje. Pálené cihly ručně hotoví se jako nepálené a pálí se buď privátně v »kozlech« na místě, kde byly zhotoveny, nebo pro pálení cihel jsou postaveny stále cihelny.

5. *Budovy z kamene*. Chalup a selských příbytků celých z kamene je málo. Kamení používá se nejvíce do základů, ku podezdívce, nebo

do zdi až po výšku oken obzvláště u chalup stojících na svahu, dále ke stavbě sklepů nebo i chlévů. Jen při stavbách, které mají dlouho trvati a jsou vystaveny povětrnosti jako kaple na Radhošti, Šumná v Pustevnách jsou celé z kamene. I při stavbách panských budov: mysliven, hospod, mlýnů upotřebováno bylo hodně kamene. Ve městech stavěny byly domy s klenutým kamenným podloubím.

Že kostely, hradby kolem měst, staré hrady na kopcích bývaly z kamene, netřeba podotýkati.

Železobetonové stavby zavádějí se ve městech teprve v posledním čase.

J. Skutil:

Gallašova „Slawa starého Řjma.“

Přibližně asi v téže době, kdy básník a literární osvícenec Matěj Milota Zdirad Polák (1788—1856) zanechal nám ve své »Cestě do Italie« (1820—22), která by stále ještě zasluhovala pozornosti našeho klasického archeologa,¹⁾ popis starého Říma,²⁾ pokusil se jiný, o něco starší moravský literát, který však Řím ani Itálii nikdy nenavštívil, o popis antického Říma. Byl to známý moravský plodný spisovatel polyhistor a Gesnerovec Jos. Heřman Agapit Gallaš (1756—1840),³⁾ jinak podle dobrého úsudku Součkova bezvlivný maloměšťák a literát, který se pokusil ve svém zapomenutém rukopise (Archiv rajhradského kláštera sgn. O 28) »Slawa starého Řjma« o popis »Města Řjma za časů pohanských«, jak říká podtitul této jeho práce. Rukopis Gallašův, jak ho již popsal St. Souček, skládá se ze 14 složek o nestejném počtu kvartových dvojlístů, obsahuje 177 stránek vlastního rukopisu Gallašova; práce není dohotovena, vedle vypracovaných částí jsou zde i kusy konceptů. Přesto není bez zajímavosti upozorniti znovu na tento rukopis, o němž již St. Souček (l. c. 2701) správně řekl, že jest to »prachatrná kompilace nebo překlad beze vší ceny«. Práce »*Město Řjm za časů pohanských*«⁴⁾ obsahuje tyto oddíly: o mostech, brány, prostranství, chrámové (kapitola nejobsáhlejší 15—46), laubj (Portici), Kapitolský zamek (Capitolium), bazyliky (Basilicae), Neronův palac (Palatia Neronis), císaře Hadryana hrob (Mausoleum Hadriani), starořjmské lázně (Thermae), vodotoči (Aquae ductus), špičaté sochy (Obelisci), vítězní slaupowe (Colomnae), dolčidla (Circi), šermiřště (Ampitheatra), Coloseum neb Coliseum, opis některých znamenitějších triumfů, malý triumf aneb Ovatio, Ukrutna djwadla řjmska, Pocta a odmena zasluh řjmských, Způsob velkého tryumfu, Řjmský triumf to jest Slavny průvod řjmského wjteze, Krátka sprawa o množstwju a nadhernosti teplech rozkošnych laznej jež císařowé řjmští v tomž slawnjm městě založili a vystavili, O obeliscjch aneb špičatých sochách egyptských, O wjtěžnych slaupich jak se v Řjme nachazeji. Přidawek k chramum a zborum, Zbožni Apotheosis Deificatio.

Jak asi tyto jednotlivé antické oddíly moravský Gallaš zpracovával, jest viděti z této ukázky:

Coloseum neb Coliseum,

kterěz cysař Wespazian po skončené walce židowské na wětšim djle židowskými rukami wystawiti nechal, kdežto pry každoden dwanacte tjsyc židů na něm pracowati muselo. Spisowatelowe pokladaji tyto stawenj za podobnějšj a nadhernějšj nežli oni pyramidy egyptské, o nichž se prawi, že tež židowskými rukami wzdelane byli.

Toto diwadlo jehož se ještě až dosawad znamenita částka w říceninach spatřuje, obsahowalo 1612 střewiců w swe wnitřni okrauhlosti, a počitalo osmdesate welkych na mramorowych slaupech ležících oblauků (Arcadů), pod nimiž se mnoho tež z mramoru wyzděnych stupně neb sedadel, wždy wiš a wiš jedno nad druhým wynachazelo, na nichž 110.000 diwaků seděti mohlo. Dolů pod těmito stupněmi wynachazeli se we zdi kteraž tak wysoka byla, že žadne diwe zwیره na wrch wyskočiti nemohlo, mnoho sklepiků jenž Carceres slauli, w nichž ona liš zwірата zawřena, odtud pak podlewa řadů w čas diwadla wen na prostranstwj paušřena bywala, s nimižto liš, na wětšim djle k tomu cyli a koncy odsauzeni otrocy zapasati musilo; kteryžto ukrutny osud mnoho tisyc zajatych židůw trefyl, že jej swau odbujnau a wraždenu krwi skropiti a poswětiti musili. Poboření toho tak welmi znamenitého, slawneho a pamatneho stawenj, wložili Gottowe swe nepřatelske ruky, w kteremžto způsobu až do roku 1554 zůstalo. Papež Pawel toho jmena II takřka cely palac — S. Marka nazwany —, z jeho tesaneho kamenj wystawěl; později pak ještě několik nadhernych stawenj z jeho řícenin powstalo. Za našeho času neopowazi se sice žádný wic jeho řícenin ztenčowati; což ale lidi činiti ostanau, to jakožto ostrý zub strawiti neopomine; Spodek ale jeho zdá se jak wěčnost stawěný býti. To jmeno Coliseum obdrželo Wespasyanowo staweniště od Neronowa Colotska, kteryž do něj od zakladatele sweho wystawěn byl; z něhož se ale za našich dnů zholo nic nespátřuje.«

¹⁾ Srv. na př. Polákovy zminky o mincích Cesta do Italie. ed. Bradáčova 1907—1908, II. 46, 49, 149, 150, IV. 12, 53, 57, 58, 63, 68, 91, 125 atd.

²⁾ Srv. k tomu L. Brtnický, Zprávy M. Zd. Poláka o antickém Římě, Sborník Fr. Grohovi 1923, 137—140.

³⁾ Srv. k tomu St. Souček, Z Gallašovy lit. pozůstalosti ČMMZ VII. (1907), 14, 14. IX. (1909), 49, 268, X. (1910), 75, 218.

⁴⁾ Rukopis začíná: »Toto prastaré a weleslawné město, jež Romulus, Numitorůw krále albanského wnuček, asy sedm set let před narozenjm Krysta Spasitele našeho při řece Tybeře vystawyl, jest ještě i za našich časůw, ačkoliw mu z jeho předešlé sláwy, kterouž se kdysy, zvláště pak za časů pohanských cysařů stkvělo, ani desátý djl nepozůstal, welmi slawné a paměti hodné, jemuž se w ohledu krásnych paláců a chrámů, zvláště pak y w ohledu krásnych wytwarnych uměn, a množstwju pozůstalosti z jeho býwalé nádhernosti nižádné město w celé Ewropě, ba snad ani w celém swětě newyrowná.«

Pověsti o hradě Helštýně.

4. Beneš a Prokop, bratři bliženci.

Na jednom z lesnatých kopců, které obklopují úrodné údolí Bečvy, vinoucí se na úpatí Helštýna, stával kdysi pevný hrad. Jeho jméno upadlo v zapomenutí. Z hradu nezůstal kámen na kameni. Jen místo v lese, kde stával, by mohlo mluvit o jeho zašlé slávě. Patřil pánům Helštýnským.

V dobách, kdy husitská vojska s Žížkou z Trocnova ohněm a mečem dobývala krajů, sídlili na Helštýně dva bratři — Beneš a Prokop. O jejich skonu se zachovala pověst.

Bratři byli bliženci. V stejnou hodinu spatřili světlo světa, měli stejné vlastnosti i libůstky. Jako mladíci cvičili se společně ve zbrani, až zmužněli, táhli spolu do boje za vítězství. Když byli doma, lovili v lesích zvěř, nebo naslouchali v hale rodného domu u plápolajícího krbu zbožnému vypravování zámeckého kněze. Byli stále spolu a při jakési slavnostní chvíli se zapřísáhli, že společně i zemrou. Kdyby ale některý spíš zemřel, že vyzve druhá, aby ho následoval do záhrobí. A nerozlučnému svazku na život a na smrt slavnostně připíjeli.

V tu dobu vtrhli Husité na Moravu. Jako lavina táhli krajem. Beneš právě byl těžce nemocen a marně se chtěl vzbudit a doprovázeti bratra Prokopa. Neboť všichni katoličtí páni vytáhli na obranu náboženství a vlasti. Žížka již obléhal Kroměříž. Měšťané se statečně bránili, neboť doufali v pomoc šlechty i olomouckého biskupa Jana, který se právem jmenoval »Železným«. — Stisknutím ruky rozloučil se Prokop s nemocným bratrem, který ho zapřísáhl, aby odvážně a statečně bojoval a připoměl mu i jejich úmluvu.

Prokop vytáhl se všemi muži a připojil se k ostatním pánům. Útokem chtěli se zmocnit husitského ležení. V noci vnikli náhle do nepřátelského ležení a nastalo strašné krveprolítí. Též měšťané se vyhnuli z městských bran a vrhali plameny do ležení. Zdálo se, že hrůza se zmocnila Žížkových válečníků. Vůdce vzplanul, shromáždil své nepřemožitelné věrné, nabádal je k boji a tábor byl zachráněn. Prokop šel svého oře stále vpřed do stěsnaných šiků husitských, jeho meč šířil na všechny strany zhoubu a smrt. Pojednou železný palcát zasáhl jeho čelo a Prokop klesl mrtev.

Doma zatím Beneš s tesknou předtuchou odpočíval na lůžku. Blížila se půlnoc. Najednou zakvílela vichřice, okno se rozlétlo, meč visící nad lůžkem nemocného zazvonil o podlahu a objevil se stín padlého se zdviženou pravicí a zakrváceným brněním. Beneš s bolestí a láskou patřil na vidění, pak vytrhl meč z pochvy a vrazil jej do svých prsou. — Oba bratři, kteří se tak milovali a které ani smrt nemohla rozloučiti, byli společně uloženi do hrobu.

Od té doby zůstal Benešův hrad pustým. Usídlili se tu loupeživí rytíři. A zvůle jejich dosáhla zasloužené odplaty, propadl hrad zkáze.

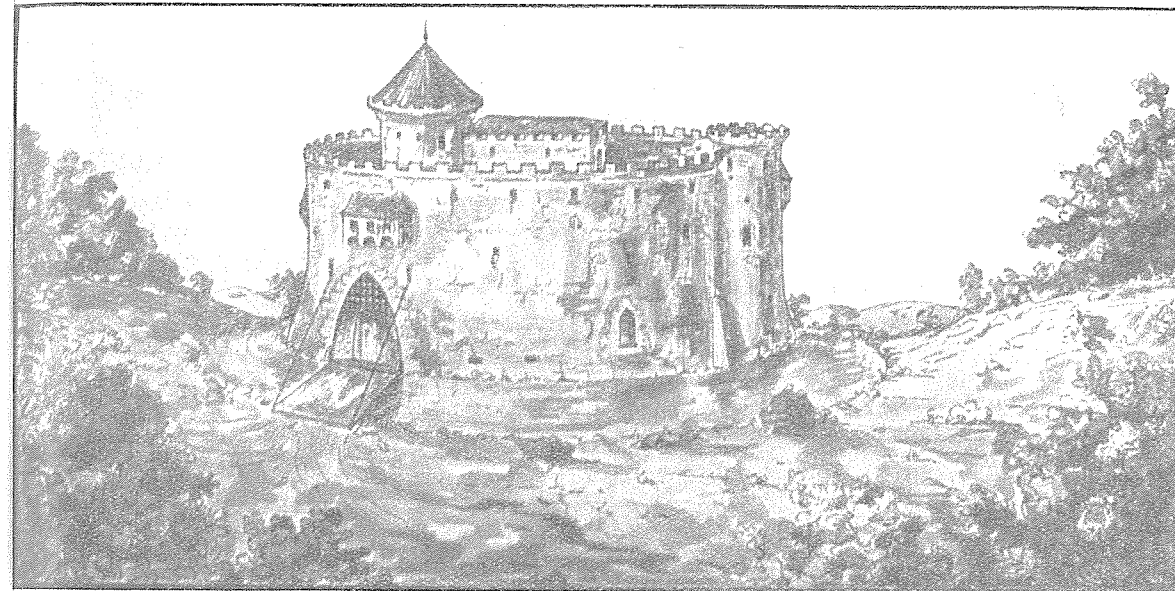
O posledním kousku loupežníků, kteří tu zle řádili, vypravuje další pověst.

J. Pilnáček, Vídeň:

Z historie pánů Podstatských z Prusinovic.

V Československu máme málo rodů, které by se mohly honositi takovou starobylostí, jako naši Podstatští, kteří patří mezi naše nejstarší domácí rody a jejichž počátky lze sledovati do doby okolo 1200 a jejichž souvislá rodová řada počíná již rokem okolo 1280.

Jelikož o Podstatských doposud poměrně málo bylo psáno a v jejich historii mnoho omylů uvedeno, nebude na škodu, když uvedeme v paměť jejich snad stručnou, ale pravdivou historii.¹⁾ Podstatští z Prusinovic, žijící dnes v 19. generaci, patří do onoho prastarého moravského vladyckého či rytířského rozrodu, jenž před r. 1200 a

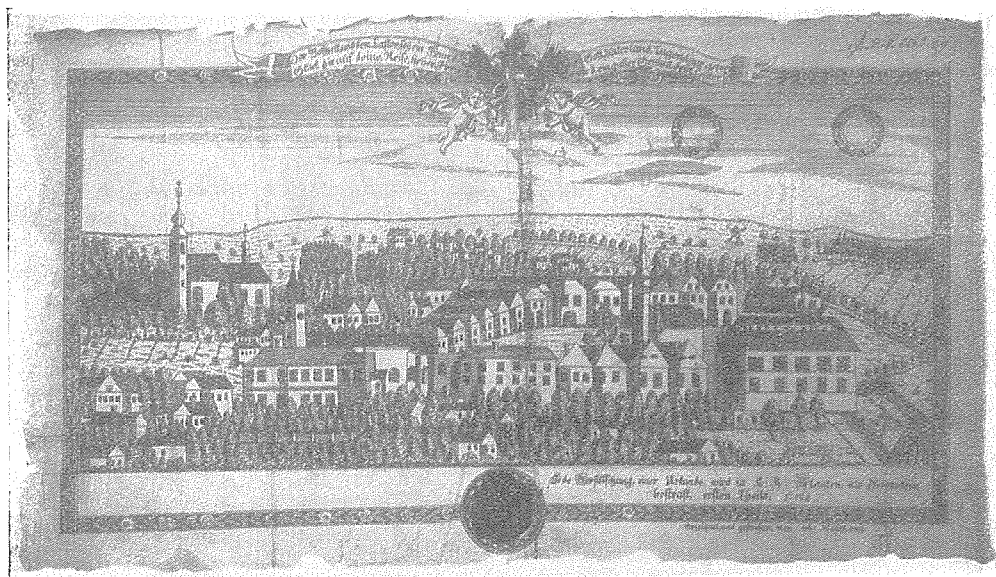
Původní sídlo Podstatských z Prusinovic v Prusinovicích (rekonstrukce).

později sídlil v okolí Dačic, Telče, Ranožírova, Krasonic, Čizkrajova, Slatiny (u Dačic), Želetavy, Stonařova, Loučky Bílkova a jehož členové nosili na štítě nejprve jeden (jako stočený) jelení paroh a později dva souměrně postavené parohy. Z celého tohoto mohutného rozrodu uchovaly se až na naše časy pouze dvě rodiny a sice naši Podstatští, jež mají štít červený a Pražmové z Bílkova, jež žijí doposud v Pruském Slezsku a mají štít modrý se znamením jak dříve uvedeno. Z předeslaného rozrodu oddělila se jedna větev a odešla

¹⁾ O rodině Podst. z P. vyšlo z pera autora r. 1928 podrobné, bohatě ilustrované dílo »Genealogie Podst. z Prusinovic«; tato publikace vyšla r. 1936 v druhém rozmnoženém vydání (tentokrát v německém překladě).

z Dačicka na Olomoucko, kde se usadila v Prusinovicích. Zde přichází již v době 1280—1350 nejstarší a první předek Podstatských, totiž Sezema z Prusinovic, jehož příbuzenstvo drželo Rokytnici u Přerova (Herš z Rokytnice 1349) a do něhož patří i přízeň v Bilavsku.

Sezema z Prusinovic měl četné potomstvo, syny Jetřicha, Ctibora, Mladotu, jež stali se nositelé dalších větví a kteří všichni původně obývali rodný hrádek u Prusinovic. Původní sídlo Podstatských z P. stálo nedaleko u Prusinovic, na místě zvaném »Hrádek« na pahorku zv. Kozrál, kde až doposud nacházíme zřejmé valy, příkop a zbytky rumoviště. Náš obrázek rekonstruuje nám, jak asi ono původní sídlo v Prusinovicích vypadalo. Malý okrouhlý hrádek, obehnaný vysokou zdí, s příkopem a padacím mostem, tedy právě tak stavěný, jako ono nesčetné množství moravských hradů, které se nám z té doby i jinde zachovaly.

Potštát (dříve Podštát) z doby Podstatských z Prusinovic.

Budíž zde výslovně podotknuto, že druhý, mladší tedy, z pozdější doby pocházející hrad, stál v Prusinovicích ve vsi a tento byl sídlem pozdějších pánů Prusinovských z Víčkova, kteří byli jiného rodu. Tomuto hrádku říkali a říká lid až doposud »zámčisko«.

Na Prusinovicích seděli předkové Podstatských ve dvou generacích v době 1280 až do doby 1400, kdy Tas z Prusinovic zakoupil panství Potštát, které mu r. 1408 vloženo do zemských desk. Od této doby dělí se rod na dvě hlavní větve a sice na větev, sídlící na Potštátě, která zve se od té doby Podštátský z Prusinovic, kdežto druhé potomstvo, pocházející od Mladoty z Prusinovic, sedí na Količíně, Tršicích, Buchlově a píše se pouze z Prusinovic. Tato větev vymřela okolo r. 1480—1500.

Jsou tedy potomci onoho Tasa z Prusinovic, jenž zakoupiv Podštát dal druhé příjmení svému rodu, přímými předky nynějších Podstatských.

Nebude na škodu, objasníme-li si nynější jméno Potštát (Bodenstadt) nepochází snad z německého pojmenování Boden (půda), nýbrž značí tolik, co město Půtovo (německy Bodo) a datuje se z oněch dob, kdy v Potštátě sídlil mocný, v Čechách i na Moravě rozšířený, rod Půtoviců.

Na Potštátě sídlí Podstatští dlouho a jejich doba značí pro Potštát dobu rozkvětu a zvelebení. Zde bývaly dříve i četné náhrobky Podstatských, dnes bohužel k nenalezení. Předdeslaný Tas Podštátský z P. měl četné potomstvo, z něhož někteří seděli na Potštátě, jiní přišli se do Slezska.

Od této doby počíná se potomstvo Podstatských úžasně množiti, tvoříc větve a odnože a nebyti našeho genealoga Paprockého, který s největší svědomitostí, důkladností a správností nám rozrod Podstatských po roce 1500 zachoval, nebylo by žádnému genealogu možno (pro nedostatek zpráv) jejich spojitost rozuzlití.

Předposledním držitelem Podštátu byl Václav P. z P., uváděný 1486 a později, jehož manželka Kateřina byla z věhlasného rodu Žerotínů. Jeho vrstevníkem byl rovněž Václav P. z P. 1508—1513, olomoucký kanovník, muž zběhlý v písmě a vědách. V této době i Podstatští dělili se na dvě větve. Jedna držela Potštát, na kterém Jetřich, syn Václava, ještě r. 1534 se uvádí a jehož přečetné potomstvo (9 synů) Potštát prodalo, sedíc pak na drobném zboží v Lošticích, Moštěnicích, Vrchoslavicích a Veselíčku. Na Potštátě pozůstali synové Václav, Mladota, Žibříd a Albrecht otcovské zboží dlouho neudrželi a bylo to okolo r. 1552, když po více než 150 letech Potštát z držení Podstatských vyšel. (Pokračování příště.)

Drobné zprávy.

Anna Čaputka z Hranic. Byla ženou Ondřeje Čaputy, zámožného hranického měšťana, který měl na náměstí u radnice dům a na předměstí v dnešní Čaputově ulici dvůr. Srovnej o něm Záhorskou kroniku XV. 21—24. Koncem roku 1607 už nežila. O její pozůstalost v městě Hranicích vznikl spor mezi Danielem Macháčkem z Kroměříže a Matoušem Dětkem z Holešova na místě jiných přátel po nebožce Anně Čaputce žalobníky se strany jedné a mezi purkmistrem a radou města Hranic, na touž pozůstalost Anny Čaputky ex praetensione privilegii sobě daného se natahujícími odporníky se strany druhé. Obě sporné strany odvolaly se k městskému právu do Nového Jičína a žádaly, aby byly rozeznány spravedlivým nálezem. Z Nového Jičína putovaly akta a spisy obou sporných stran s psaním tamního městského práva k vrchnímu právu do Olomouce. Purkmistr a rada města Olomouce našli 18. prosince r. 1607 taktó: Poněvadž žalobníci zřetelně dokládají, že úřad hranický již dávno z toho obdarování vystoupil a nikdy se tak podle takového obdarování nechoval, povinni jsou žalobníci toho dostatečně a, jak při právě obyčej jest, světle prokázati, avšak obžalovaným Hranickým v důvodech jich nic nepřekážeti. O touž věc uznalo vrchní právo v Olomouci 20. října r. 1608: Poněvadž strana žalobní žaloby své v vyměřeném právním čase dostatečně neprokázala, slušně mají obžalovaní Hraničtí na ten čas při privilegiu svém, až by z něho dostatečně vyvedeni byli, pozůstaveni býti.

Vrchní právo v Olomouci nalezlo tedy ve sporu o pozůstalost Anny Čaputky v městě Hranicích s konečnou platností ve prospěch purkmistrů a rady města Hranic. V prosinci r. 1607 je Anna Čaputka už zvána nebožkou. Florian Zapletal.

H. A. Gallaš o pohanském bůžku Hostýnovi. K méně známým pohanským bohům staromoravského Olympu patřil i bůh Hostýn, »jehož naši předkové na oně vysoké hoře téhož jména blíž Bystřice ležící ctili a za dárce zákonův hostinovských národů svého drželi«. Gallaš popsal tohoto boha, jeho kult a pověry k němu se vztahující ve svých rukopisných »Mythických Powjčkach o Bohach a Bohynach morawských Slowanu« v roce 1820. Tento popis Gallašův jsem otiskl v čl. »Pravěk Hostýna, domnělý pohanský bůh Hostýn a památky domnělé bitory tatarské z roku 1241« v Lubině XXIV. (1936), č. 29 (17. VII.), č. 30 (24. VII.), č. 31 (31. VII.), č. 32 (7. VIII.). Při tomto popisu nakreslil Gallaš »dle staré powjčky« majestátního boha Hostýna na trůně sedícího s korunou, s raketou, s malým domečkem a vlašovičkou, která prý byla symbolem Hostýnovým.

jSk.

Dr. Drahomíra Stránská, Příručka lidopisného pracovníka. Nákladem Národopisné spol. československé, 1936, Národopisné knihovny sv. IV., str. 194, 19 obr. — Každý vlastivědný pracovník uvítá jistě s radostí tuto příručku docentky Stránské, která neobyčejně prakticky orientuje nadšené venkovské vlastivědné pracovníky na širokých polích národopisného studia a v zdánlivě jednoduchých, ale obtížných tématech lidopisných. Dr. Stránská určuje poměr lidopisu a vlastivědy a hodnotí povšechně monografickou práci okresní a musejní krajskou činnost, píše o úkolech a metodách sběratelské práce a udává směrnice pro spolupracovníky národopisného soupisu, probírajíc jednotlivé skupiny (kraj, rás, dějiny osídlení, obyvatelstvo, fyzický charakter, nářečí, hmotná kultura, sociální kultura, duchovní kultura); obsáhlá bibliografie doplňuje praktické dílko. Slovem: nepostradatelná příručka pro každého vlastivědného československého pracovníka!

jSk.

Náš krajan rektorem ve Vilně. Matěj Sabin Podolský, městský písař drahoťušský z hrany 17. století, liče r. 1591 poměry náboženské u nás, přehlíží i skrovný počet Bratří, a zmiňuje se, že něco málo Bratří je i v Polště. Víme o mnohých z našeho kraje, kteří se vrátili, jako na př. Bratr Adam Šturm Hranický. Ale styk Bratří v Polště s rodnou zemí je i v této době stálý, jak svědčí drobný detail z hranických purkrechtních register, který je současně cenným dokladem, kde až se Bratří z Hranicka objevují a jaká postavení zaujímají. Hranický měšťan Jan Skřítek dlužil panu Jonášovi z Symře 106 R a odvedl mu proto r. 1590 svou spravedlnost 108 R, která mu měla vyjít na domě uroz. vладыky p. Stanislava Czurna z Runspěrka. Symerský se však o spravedlnost nestaral a zatím Skřítek zemřel. Až r. 1596 hlásí se pan Symerský o své peníze. Toho roku ve čtvrtek před sv. Lucíí zastavil se v Hranicích Bratr Daniel Siricus z Prus, a maje sem cestu, a přinesl zmocnění od pana Jana Jonáše Symerského, ten čas rektora v městě Wilně, k vyzdvižení těch peněz. Ale »tak náhlo« nemohly být peníze ouřadem panu Jonášovi vydány. Bratr Daniel proto jen určil, aby podle zmocnění bylo vdově Skřítkově Zuzaně vydáno ze sumy 20 R. Ostatek měl se poslati Jonášovi. Roční peníze z domu (který se zatím dostal v držení paní Aleny Petřvaldské z Petřvaldu) jsou ještě mnoho let později odesílány po různých lidech do Wilna panu Janu Jonášovi Symerskému. V Janu Jonáši z Symře, rektoru ve Wilně, dostává se i malé Symří vynikajícího krajana.

Boh. Indra.

Přidání městské pečeti. Roku 1589 byla na hranickém zámku projednávána zajímavá rozepře. Hranické obci zůstal po nebož. p. Janovi mladším z Žerotína, bývalém pánu Hranickém, dluh 100 R, který však paní Bohunka z Žerotína, sestra nebožtíkova, prý zaplatila. Ale obci na počtu 100 R ucházelo. Požádal proto J. M. pan Frdrich z Žerotína, mocný poručník nezletilého dědičného pána Hranického, o vyšetření a urovnání té pře p. Jana Skrbenského z Hříště a na Fulnece, sudího práva menšího zemského v kraji olomouckém, a dožádal se i uroz. přátel pánů Adama Chorynského z Ledské a na Choryni, Jana Jezvinského z Sedlce, Diviše Podštatského z Prusinovic a na Liptáni, Zibřida Podštatského z Prusinovic a na Spálově, Jetřicha Žernovského z Žernovic a na Skalčice, Václava Oraty z Syonu a úředníka hranického Jana Sedlovského z Sedlovic, aby záležitost vyšetřili a urovnali. Páni zjistili, že paní Bohunka je zcela vykvitována. Vzali před se svědky, ale jiného najítí nemohli, než že ztráta státi se musela na počtu přehlédnutím nebo nějakým omylem. A poněvadž toho času byl purkmistrem Jan Ovesný a nedohlédl k tomu, jak to ušlo, ale paní Bohunka z Žerotína pod městskou pečeti ze zaplacení vši té sumy úplně vykviťoval, poručeno nápadníkům nebožtíka Ovesného odvésti Hranické obci pro přidání městské pečeti, která jen k vědomým a jistým věcem se přidávati má, do čtyř neděl 100 R. Rozhodnutí to však nemělo býtí k žádné újmě cti a dobré pověsti nebožtíkovy, ani pozůstalých.

Boh. Indra.

Chvatíkova školní akce v Bystřici pod Hostýnem. V Bystřici p. H. má svůj závod známý pěstitelův primulův a bramboříků — František Chvatík, známý i svými brachory. Je nejen vynikající náš pěstitel, ale též v literatuře autorem řady obrázků ze života přírody a jejich usměrňovatelů-zahradníků. Působiv dlouhá léta v cizině, poznával tamnější lásku lidí k přírodě a doma hleděl ji znovu vzbudit. Po dohodě s učitelskými sbory započal svou akci »Květiny mládeže«. Uspořádal mládeži přednášku. Hned počaly jednotlivé třídy navštěvovati závod Chvatíkův, kde každý žák dostal po sazení, kterou měl za úkol pěstovati v květináči. Prázdniny uplynuly a kolem sv. Václava jednotliví pěstitelé nosili květinčky k Chvatíkovi a on jim pověděl, poučil je, zda se květině vede dobře či nikoliv. Na den sv. Václava byla uspořádána výstava květin pěstovaných mládeží ve škole. Komise pak udělovala ceny nejpilnějším pěstitelům. Ve vyzdobené síni stály stoly s květinami, označenými jmény mladistvých pěstitelů. Zdůrazňujeme při této akci spolupráci odborníka zahradníka se školou. Pěstování květin mládeží tu nabývá určitých forem, než kdyby pouze k dekoraci si mládež donášela do školy květiny a koncem školního roku si je nesla domů. Toto odnášení květin domů bývá znakem blízkých se prázdnin. Podobnou odborně vedenou akci bylo by možno uspořádati i v jiných našich městech, péči zahradníků a učitelstva. Akce v jednotlivých městech by se rozdělila na jednotlivé zahradnické firmy, aby nebyl nikdo přetížen a dostalo se na každé dítě.

Dr. M. Záleský.

Ředitel Rudolf Kout. Vzpomínka k šedesátce. Není účelem těchto řádků vylíčit a ocenit plodnou, úcty hodnou a záslužnou činnost učitele, ředitele, kulturního a národního pracovníka, průkopníka československé a jihoslovenské vzájemnosti, odborníka na slovo vzatého, vzácného znatele řeči a spisovatele; jsou prostou vzpomínkou starého kamaráda. R. Kout narodil se 3. listopadu 1876 v Chotěnicích na Chrudimsku. Vykonal odborná studia, působil krátký čas na reálce v Pardubicích. R. 1900 přišel do Lipníka a již se odtud nedostal, třebaš měl zálsk na Čechy. Ustanoven byl, jak se říkalo »krátkou cestou«. »Já bych rád do Čech«. žádal mladý profesor inspektora Slavíka. »Já taky«. »Učil jsem již v Čechách«. »Já taky«. »Mám tam rodiče«. »Já taky. A ostatně, Vám svědčí Lipník a v Lipníku zůstanete!« Tak zůstal prof. Kout v Lipníku. Škoda, že se tak stalo a na druhé straně dobře tak. Škoda, že muž odborně a všestranně vzdělaný, podnikavý a pracovitý, nemohl plně rozvinout svou činnost a uplatnit své schopnosti a vědomosti v zapadlém městě, v městě odlehlem od kulturního střediska, a dobře tak. takového muže potřeboval ústav. potřebovalo město, potřeboval kraj jako soli. »Školu« měl v Lipníku dobrou. Stačí jen podotknout, že ředitelem lipenské reálky byl Jansa, pán vážný, přesný a přísný, ale takto dobrák od kosti. R. 1920 odešel ředitel Jansa na odpočinek a správu reálky po něm převzal jako ředitel R. Kout. Byl vlastně již krátce po převratu ustanoven ředitelem na evangelickém ústavě v B. Bystřici. Ale vzdal se toho místa. S ředitelem Koutem zavládl ve sboru duch ryzí demokracie a milé koležiality. Neměli jsme ani tak

ředitele, měli jsme spíše kolegu přítele, rádce a pomocníka a ústav si zachoval při tom svou starou, dobrou pověst. Také žáci vzpomínají s pocitem radostné vděčnosti a hluboké úcty na svého bývalého ředitele — jako my. Závažná choroba oční donutila však ředitele Kouta, že na sklonku r. 1928 vyžádal si dovolenou; po dvou letech odešel na trvalý odpočinek. Příteli Koute, těchto několik řádků Ti věnuji do památníku já, Tvůj starý kamarád. Čeho a jak Ti přát po šedesátce do nových desítek let? Sám říkáš, že jsi již starý Lípeňák a snad mně proto nezazlíš, když Ti vyjádřím prostě malou obměnou prostičké písně Tvoje rodného kraje: V tom lípenském kraji dej nám Pán Bůh zdraví! Antonín Dvořák.

Redakce i se všemi čtenáři připojuje upřímně: Mnohaja ljeta!

Dědíně Osek uděluje obecní pečeť kníže Ferdinand z Dietrichštejna na listem ze dne 18. března 1680. My Ferdinand, z boží milosti sv. římské říše kníže z Dittrichštejna na Nyklšpurku dědič. šenk v Karntu, zlatého rouna rytíř, jeho císař. říms. milosti skutečná tejná rada, komorník její milosti císařovny, nejvyšší hofmistr — — známo činíme mocí tohoto listu před jedním každým, obzvláště pak kdekoli by potřeba bylo, že jsou před nás předstoupili ctní rychtář, purkmistr a rada z naší dědiny Oseka panství našeho helfenštejnského a nám poslušně k vyrozumění dali, že oni netoliko mezi nimi testamentů neb posledních vůlí, ale také smluv svatebních kupů a prodejů spisy a jiné jim dovolené contracty zhotoviti a potvrditi (ježto sice takové vždy při právu protokolirovány a vepsány byly) dostateční nebyli, na žádost podobných posledních vůlí a contracta originální přípis vydati, poněvadž žádnou obecní pečeti zaopatření nebyli a tak nás poddaně žádali, abychom my toho moc mající, jim taky podobnou obecní pečeť milostivě propůjčili a uděliti ráčili. Kdežto my nyní po bedlivém těch věcí předložených uvažování předřečených supplicantův žádost slušnou býti jsme našli, poněvadž jedna každá obec tak obyčejnou pečeti zaopatření býti by měla, nebo skrze ni mnoho bezpečného pozůstává ano také všechno v dobrý pořádek uvedeno bývá, tehdy jsme my supplicantům poslušnou žádost tímto oznámili a jim následující obecní pečeť milostivě uděliti chtěli to sice na tento způsob, totiž: jeden schield (štíť), který na tři pole rozdělený, v vrchním a to sice červeném poli udělujeme jim dva křížem jeden na druhém ležící vnohradní nože, v druhém žlutém poli rybník s palachem a v třetím poli, roli na něm s stojícím obilím tak a na tento způsob, aby oni tu pečeť k potvrzování těch mezi sebou zhotovených contractův kterakoli, tyto se jmenovati mohou obzvláště pak těch vydávaných aneb z těch testamentů žádaných extractů a sice taky ve všech slušných věcech užívati a jim sloužiti mohla. Však s tímto patrným zadržením, aby skrze takovou obecní pečeť nějaké fortele konané nebyly, tehdy má taková po vše časy při rychtářích pozostávati a to ještě cokoliv by vidimirovaného aneb confirmovaného býti mělo, v přítomnosti jeho se stalo a vykonávalo. Poroučíme tu taky našemu hejtmanu našeho knížecího panství helfenštejnského, nynějšímu i budoucímu tímto milostivě, aby on nad tímto obdarováním ochranu a moc držel a proti tomu předřečenou obec ani obtěžovati bouřiti nedopouštěl. Pro lepší toho vřelou přítomný list naší vlastní rukou jsme podepsali a naši knížecí pečeť k němu přivěsiti dali. Stalo se v Praze dne 18. Marty A. 1680.

Středov. Apograp. VIII. str. 261.

Redakci došlo:

Soudní okres hranický — uspořádal A. V. Musiol. Vývoj v letech 1900 až 1935. S hlubotiskovou přílohou obrázkovou. Vydal Okresní hospodářský spolek v Hranicích r. 1936. Cena knihy brož. 35 Kč, váz. 45 Kč. Expeduje prof. Alfa V. Musiol, Hranice, Nábřeží Bedřicha Smetany čis. 11. Účet post. spořitelny: Brno č. 115.841.

Velmi pěkně vypravená kniha o 262 stranách textu, doplněna je obrazovou přílohou s vysvětlivkami, byla vydána značným nákladem k uctění světlé památky selského buditele a národního pracovníka *Jaroslava Bureše*, prvního ředitele hospodářské školy v Hranicích a zemského poslance, jemuž věnováno od významných pracovníků 30 stran knihy pod titulem »Burešovi přátelé vzpomínají«. V další části je popis soudního okresu hranického, kultura, zemědělství a peněžnictví na Hranicku, statistické přehledy Hranicka a naše obce, jejich vývoj a stav. V této části je psáno o městě Hranicích velmi podrobně a o jednotlivých venkovských obcích, seřazených dle abecedního pořádku. Doporučujeme tuto pečlivě sepsanou knihu všem školám okresu hranického, v nichž měla by býti zařazena v učitelských knihovnách, neboť obsahuje mnoho dat vlastivědných, kterých velmi dobře lze použít při vyučování vlastivědy. Rovněž neměla by chyběti v žádné veřejné obecní knihovně, neboť čtenář nejen v městě, ale také i na venkově, rád dočte se v ní mnoho zajímavého a poučného o našem okrese. Velmi vřele doporučujeme!

Florián Zapletal: Vilém z Pernšteina na Hranicích. Nákladem Vydavatelského družstva »Přehledu« v Hranicích roku 1936. — *Florián Zapletal: Malíř Chvátal z Němčic nad Hanou*. K výročí jeho narození 28. října 1736. V Přerově roku 1936. Tiskem a nákladem Družstva Obzor v Přerově.

Státní nakladatelství, pobočka v Brně vydalo: *Mladý počtář*. Početnice pro 3. post. roč. ob. škol. Zpracovali členové »Početního sdružení M. Kühnelová a St. Vrána a j. Ilustroval ak. malíř Frant. Janoušek. Cena Kč 6-80. — *Mladý počtář*. Početnice pro 5. post. roč. ob. škol. Zpracovali členové »Početního sdružení« L. Müllerová-Dismanová, F. Holzmann, M. Disman a j. Obrázky Fr. Janoušek, grafy a náčrty J. Müller. Cena Kč 8.—. — R. Svoboda - Th. Hamerský: *Psaní dynamické*. Průvodce pro vyučování psaní na školách národních, čkm 1561. Cena Kč 5.—. — Doc. VI. Šmilauer: *Co se změnilo za 50 let v českém pravopise?* Autor podává soustavný soupis všech změn, které byly provedeny v českém pravopise a v tvarosloví, od vydání prvního českého pravopisného slovníku r. 1886, ukazuje, jak se český pravopis vyvíjel, jaké byly podněty hlavních změn a v kterých jeho partiích je kolísání. Cena Kč 3.—

Nakladatelství R. Prombergera v Olomouci vydalo: *Vlasta Pittnerová: V Habrovanech*. Sebraných spisů V. Pittnerové sv. XLII., stran 244, cena Kč 17.—. Děj titulní i ostatních povídek se odehrává v zamilovaném zákoutí Žďárských hor, odkud spisovatelka čerpala již tak mnohý motiv pro své práce, cenná to díla naší literatury krajové. — *Čeněk Kramolíš*. Literárně historická studie. Str. 112, cena Kč 10.—. Rozsáhlé dílo Čenka Kramolíše, populárního letopisce zašlých dob, volalo po monografii, která by čtenáře informovala o životě autora, o pramenech jeho tvorby a významu v kmenovém písemnictví. Tvorba je úzce spjata s charakterem tvůrce a proto B. Slavík zaznamenává

vše, co již od dětství mělo vliv na utváření Kramolišova charakteru, osvětluje jeho veřejnou činnost a názor na lidovou literaturu, a současně kreslí jednotlivé složky jeho tvorby, nejvíce místa věnuje historické povídce a románu, v nichž spočívá těžiště Kramolišova díla; na konec shrnuje veškeré poznatky a dokresluje jeho literární profil. Čtenáři Kramolišových historických románů rádi sáhnou po této monografii, která je doplněna 10 dokumentárními obrázky.

Dr. Vlasta Fialová: *Jan Adam z Víckova*, moravský emigrant a vůdce Valachů 1620—1628. Za účasti »Nášeho Valašska« vydal Moravský legionář v Brně. Cena Kč 10.— — Eduard Vaněček: *Sborník podblanických dětí*. Sbirka slohových prací. Vydala vlastivědná komise učitelstva školního okresu benešovského. 1936. Benešov u Prahy.

Pedagogický zpravodaj Masarykovy pokusné obecné školy ve Zlíně (4krát ročně po 1 Kč). Řídí řed. Oldřich Horák, Zlín. V č. 1. a 2. pojednává Oldřich Horák o pokusné práci se samoučením v mluvnici a pravopise. Doporučujeme pozorností učitelů obecných škol.

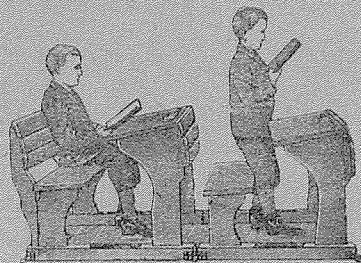
Al. Průcha: »*Okénko do světa*«, díl I. »U nás doma«; vlastivěda pro 3. post. roč. ob. škol (74 stran, 5 Kč. Stát. nakl., pob. v Brně). Pracováno dle norm. uč. osnov. Doporučujeme.

Tvořivá škola, pedagogický měsíčník teorie a praxe jednotné, diferencované, individualisující a činné školy. (Zlín, ročně 40 Kč.) V letošním XII. ročníku věnuje se ideí celistvosti ve výchově a vyučování, řeší otázku redukce učiva, dynamiky, kooperace a regionalismu. Příloha »*Objektív*« obírá se fotografií, filmem a projekcí ve školní praxi. Doporučujeme do všech učitelských knihoven!

Nákladem Československé grafické Unie a. s. v Praze II., Svoboda 1: Oldřich Horák: *Uč se sám!* Učebnice mluvnice a pravopisu pro 2. post. roč. ob. škol. Psací písmo Růžena Martinková. v Praze r. 1936. Váz. za 9 Kč. Schváleno výnosem MSANO. — *Uč se sám!* Učebnice mluvnice a pravopisu pro 4. post. roč. Obrázky kreslila Anna Vaňharová. Tisťeno jako rukopis v aprobačním řízení. Za Kč 11.80. — Horák—Martincová—Täublová: *S chutí do práce*. Početnice pro 2. post. roč. ob. škol. Obrázky kreslil Bol. Libíček. Se 4 přílohami. Tisťeno jako rukopis v aprobačním řízení. Váz. za 14 Kč. — J. S. Hanák: *Vlastivědný sešit* pro 3. post. roč. Vydání pro učitele Kč 1.60, pro žáky Kč 3.60; pro 4. post. roč., pro učitele Kč 2.—, pro žáky Kč 3.60, pro 5. post. roč., pro učitele Kč 3.20, pro žáky Kč 4.60.

Tabule patent „TALLA“

se výborně osvědčily a jsou do všech nových škol zaváděny a která škola je již má, na základě zkušeností opět jich objednává. Jsou též napodobovány, avšak na nebezpečí padělatele i školy, neboť jsou patentované pod č. 13.610.

Veškeré školní zařízení

František Talla, Přerov

Kojetínská (bývalý cukrovar).

Prospekty zdarma.